

Szakdolgozat

Ágoston Tünde

Debrecen

2010

Debreceni Egyetem

Történelmi Intézet

Rajk László megítélése 1946-1949 között a sajtó tükrében

Témavezető :
Kerepeszki Róbert

Készítette:
Ágoston Tünde

Debrecen

2010

Tartalomjegyzék

Előszó	3. old.
Rajk család története	4. old.
Az ifjú Rajk László	6. old.
Egy másik Rajk László	9. old.
Az új patrónus	11. old.
A spanyol polgárháború önkéntese	12. old.
A táborok foglya	14. old.
A magyar börtön foglya	17. old.
Endre története	18. old.
A magyar kommunista	20. old.
Rajk a belügyminiszteri posztól a külügyminisztériumi tárcáig	23. old.
Az eltűnt külügyminiszter	36. old.
Koncepciós perekről	37. old.
Magyarország koncepciós pereinek főbb funkciói	38. old.
AVO, mint a rendszer kiszolgálója	42. old.
Megfigyelési taktikák	43. old.
Internálás és a koncepciós per összehasonlítása	47. old.
Miért éppen Rajk?	49. old.
A vád	50. old.
A Rajk-per kibontakozása a sajtó tükrében	52. old.
Vádirat Rajk László ellen	55. old.
Rajk –per a nyilvánosság előtt	57. old.
Nyugat válasza	59. old.
Összegzés	61. old.
Irodalomjegyzék	62. old.
Mellékletek	64. old.

Köszönetnyilvánítás

Köszönetet mondok Móré Sándornak, a Debreceni Református Kollégium könyvtárosának, ill. a Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár dolgozóinak, aki sokat segítettek a Diplomamunkám forrásainak összegyűjtésében. Továbbá Kerepeszki Róbert témavezetőmnek.

Előszó

A témaválasztásom, több okra is visszavezethető. Első és talán legfontosabb, hogy személyesen családi érintettségem is van a koncepciós perekkel kapcsolatban. Sajnálatos módon nagyapám iratait nem sikerült felkutatnom, mivel selejtezésre került a levéltárakból, ezért a szakdolgozatomnak más címet kellett választanom. A negyedéves szemináriumi záró dolgozatomat a Rajk-perről írtam, így kerültem kapcsolatba először ezzel a történettel. Majd Duncan Shiels újságíró oknyomozói munkáját olvasva felkeltette az érdeklődésemet Rajk személyét a korabeli sajtón keresztül kutatni. Duncan Shiels nem történész és Varga László, aki a könyvét lektorálta rá is mutat ebbéli hibáira. De véleményem szerint jól felkutatta és a család segítségével egy átfogó élettörténetet mutat be. Könyvét forrásként is csak a család történet rekonstruálására használtam fel. A dolgozat célja az 1946-49 közötti időszakban bemutatni Rajk László és a sajtó viszonyát. Rámutatni, hogyan teszi a hatalom Rajkot a sajtón keresztül népszerűvé és a népi demokrácia ellenségévé. Ugyanazt az életutat, hogyan lehet az érdek értelmében értelmezni.

Rajk család története:

A Rajk család Székelyudvarhelyről származott. Eredeti nevük Reich volt, ami a közhiedelemmel ellentétben osztrák eredetű volt, nem pedig zsidó. Reich József, Rajk László édesapja csizmadia mester volt Székelyudvarhelyen műhelye a díszes női csizmákra szakosodott, mely a korban igen keresett volt. Legfontosabb piaca a székelyudvarhelyi vásár volt, melyre a környező székely falukból érkeztek a potenciális vásárlói. Reich aktívan részt vett a város társadalmi és politikai életében, különösen az ipartestületen keresztül, amely a tagok jólétéről gondoskodott. Táncmulatságokat, fesztiválokat felolvasó esteket szerveztek – amelyben József nem csak szervezőként, de gyakran résztvevőként is szerepelt. A székelyudvarhelyi közösség megbecsült, szorgos tagja volt. Viszonylagos jólétben nevelhette gyermekeit feleségével, Mészáros Vilmával. 1891-1913 között tizenegy gyermekük született, ebből a kilencedik gyerek, az 1909-ben született, ekkor még Reich László - későbbi Rajk László. Az országra jellemző mind erősebb nemzeti öntudat hatására József elhatározza, hogy magyarosítja a nevét, így lett a családnévük először „Rájk”, ami később Rajk-á módosult. Az első világháborút követően a gyerekek elhagyják az ékezetet, és ettől kezdve a lágyabb hangzású „Rajk” nevet használják.¹

A Rajk család boldog, kiegyensúlyozott és inspirálóan hatott a felnövekvő gyerekek számára – főleg az első három fiú élvezte a kor, és a családi lehetőségek hasznait. József tisztában volt azzal, ha a családja felemelkedését szeretné, fiait taníttatnia kell. A „jó élet” mindenekelőtt a tanulást és a művelődést jelentette.”² Az emberekhez méltó életet – egyik legfőbb követelménynek tartotta azt, ami neki nem jutott osztályrészül: az iskolázottságot, a szellemi pallérozottságot, a tudás megszerzésének fontosságát³ – s tehette, hiszen a magyar aranykor jóléte úgy tűnt soha nem ér véget. Az idillikus élet azonban nem tartott sokáig, 1914-ben kitört az első világháború, ami megpecsételi a székelyudvarhelyi család sorsát. A Rajk fiúk közül a négy legidősebbet besorozták, Józsefet és Sándort, akik apjukkal együtt dolgoztak a csizmadia műhelyben, Lajost, aki ekkor az orvosi egyetemre készült, illetve Gyulát. Rajk László életében olyan nagy szerepet játszó Gyula, ekkor már Budapesten élt,

¹ Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007.19.old

² Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007.19.old

³ Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007.20.old

szerencsésebbnek mondható a többi testvérénél még a háború előtt le tudott diplomázni közgazdaságtanból és az Angol- Magyar Bank Budapesti irodájába kapott állást. Innen került Szarajevóba a szerbek elleni harcba.

A háború katasztrofális hatással volt a Rajk-műhelyre, a két életerős fiú a fronton harcolt, így a termelés a felére esett, a bőr is hiánycikk lett, illetve a család nem tudott lépést tartani a megemelkedett árakkal. A közlekedés nehézkes volt, mivel a vasúti közlekedés megszűnt. Az emberek gyalog, vagy lovon közlekedtek a szinte járhatatlan utakon, így a vevőközönségét a műhely jelentős részben elvesztette. Rajkéknak kölcsönt kellett felvenniük, hogy tudják etetni a hat kisebb gyereküket. A kölcsön fejébe elzálogosították a házukat. A kamatok fizetése szinte az összes pénzüket felemésztette, így az addig tehetősebb családnak az élelmezés is komoly gondot okozott, ráadásul 1916 nyarán a román csapatok betörték Erdélybe. A család jobbnak látta elhagyni Erdélyt - a következő visszaemlékezés Jenőtől származik, aki ekkor 10 éves volt.

„Egy kicsit későn döntöttünk, mert elszalasztottuk az utolsó vonatot, amely Székelyudvarhelyről kifutott – csak a gyaloglás maradt. 24km távolság. Fel hát. A kis négykerekű szekerünket, amely a heti piaci kirakodóvásár céljait szolgálta, felpakoltuk a legszükségesebb ruhaneművel, s annyi élelemmel és vízzel, amit a szekérke kis méretei megengedtek”⁴

A menekülők Székelykeresztútig gyalogoltak a gyerekekkel, itt fel tudtak kapaszkodni egy vonatra mellyel, eljutottak Berettyóújfaluba, ahol már biztonságban voltak, illetve ahol rokonoknál húzták meg magukat. A helyzetük azonban nem lett jobb Berettyóújfaluba sem. Az apa nem kapott munkát, és tovább nem maradhattak a rokonoknál sem, így vissza kellett térniük az ekkor már magyar kézen lévő Székelyudvarhelyre. Mielőtt azonban ez megtörtént volna, a család életében egy megismételhetetlen dolog következett be. A négy idősebb fiú hazatért a frontról, s utoljára volt együtt a család összes tagja, mind a tizenhárom fő.

Miután Rajkék visszatérnek Erdélybe, a családfő rádöbben, hogy minden vagyona elűszott, tönkrement, fizetnie kell a hitelezőit, ráadásul bérlőként kell élnie a saját házába. Az apa soha többé nem tud visszatérni régi önmagához. Jogosan tehetjük fel a kérdést –Miért vádolja önmagát, akkor, amikor egy egész emberiséget megrázó történelem tipor bele az ő kis szépen induló életébe?

⁴ Duncan Shiels: A Rajk fivérek Vince Kiadó, Budapest, 2007.21.old

Magyarország elvesztette az első világháborút, az 1920-as versailles-i béke értelmében egész Erdély Románia része lett. Az egykori Magyar Királyság területének nem kevesebb, mint kétharmadát szétosztották Románia, Csehszlovákia és a Szerb-Horvát-Szlovén királyság között – mindezt a nemzeti önrendelkezés eszméjének jegyében tették, és teheték a győztes nagyhatalmak. Románia területére így 1,7 millió magyar került Erdély bekebelezésével. A magyar gazdaság rettenetes helyzetbe került. Az ország elvesztette termőföldjeinek 61, faiparának 88, vasúthálózatának 62, vasérctermelésének 89, és gyárainak 55 százalékát. A magyar etnikumúak megindultak a határok felé, hogy a megcsonkított ország maradványban keressenek menedéket az új hazájuk asszimilációs kísérletei elől.⁵

A vesztes felek közül Magyarország sokkal súlyosabb árat fizet a háborúért, mint a másik két állam. Zavargások törnek ki, az emberek elkeseredésükben az utcára tódulnak. Erdélybe a román hatóságok kisajátítják a magyar földbirtokosok birtokait, és szétosztják a román parasztok között. A román nyelv használatát kötelezővé tették a hivatalokban, az iskolákban, a magyar egyetemeket bezárják, a család és helységneveket románosítják. Ezekben az években tér vissza Erdélybe Endre, aki eddig Budapesten és Nyíregyházán dolgozott. Gyula és Lajos, a két idősebb testvérnek a tanítatására még volt a családnak pénze, de Endre, akinek tanulmányi eredményei nem voltak olyan kimagaslóak, hogy ösztöndíjra jogosult legyen – tanulmányaira már nem volt lehetőségük költeni. Azonban felsőbb iskolák elvégzése nélkül is gyors karriert fut be a Nyíregyházi Hangya Szövetkezeti Központban. Néhány év alatt eléri az ügyvezetői posztot. 1924-ben Endrének hatévi távolmaradás után sikerül hazajutnia Székelyudvarhelyre, ahol megdöbbenve látja és tapasztalja családjá és a magyarság helyzetét. Később ezek az élmények terelik Endrét a szélső jobboldal eszméi felé.

Az ifjú Rajk László:

A család próbálja védeni magyar identitását, amelyet főleg a többségben magyarokból álló ipartestületi kórus segítségével tartanak fent. Ide jár a család énekelni, kultúráját, hagyományait tartani. Mikor Endre hazatér László már tizenöt éves kamasz, aki nem hajlandó a családjával tartani az ipartestületbe –nem akar úgy tenni, mintha minden rendben lenne. László el akarja hagyni Székelyudvarhelyet, és megkéri, bátyját vigye magával „Kérlek, érts, meg én nem akarok román lenni! S mert azt akarnak belőlem csinálni, még inkább nem

⁵ Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007.25.old

megy”⁶ Endre magával viszi Lászlót Nyíregyházára, itt fejezi be a középiskolai tanulmányait. Jellemző a Rajk testvérek életére ez a motívum. Gyula felkarolja Endrét, Endre Lászlót segíti, László pedig unokaöccsét fogja támogatni.

A Rajk fiúknak Magyarországon jól megy a sora. Endrének magas fizetése van, a Hangya Szövetkezetnél ebből tudja finanszírozni László tanulmányait a Nyíregyházi Kossuth Lajos gimnáziumban. 1927-ben érettségizik, ezek után Gyula bátyához kerül Pestre, aki időközben felelős pozíciót tölt be az Angol- Magyar Banknál. Lajos 1925 diplomázik, mint orvos a budapesti orvosi egyetemen. Egy évvel az után, hogy apjuk meghal rákban.

Miután Lajost már nem kellett istápolni –az egyetem után Lajos feleségül veszi Bokor Verát– így kerül a család rokonságba Bokor Lajos rendőrkapitánnyal. Gyula magához vette fiatalabb öccsét, akit 1927-28-as tanévre beíratat a Budapesti Pázmány Péter Tudományi Egyetemre, francia-magyar tanári szakra. A legtöbb testvér Gyula önzetlenségének köszönhetette sikereit, aki idővel Lászlónak, Jenőnek és Bélának egyfajta magyarországi apjává vált. Ő folytatta apjuk misszióját, hogy a testvérek a lehető legjobb oktatásban részesüljenek. Időközben Gyula a Globus nevű irodalmi és művészeti könyvkiadó ügyvezető igazgatója lett, így megengedhette magának, hogy Lászlót külföldre küldje tanulni.

László egy diákcsere program keretében Franciaországba ment és 1929 februárjában beiratkozott a besanconi egyetemre. Lászlóból hiányzott a többi testvérében meglévő lelkesedés a feljebb jutásra. Hiányzott belőle az optimizmus, valószínűleg ez a gyermekkorukra vezethető vissza. Gyula, Lajos és Endre 10-17 évvel voltak idősebbek nála. Mind a hárman a család jóléti időszakában voltak gyerekek. Szerencsájükre már rég elkerültek a családból mikor annak jóléte, optimizmusa, életereje hanyatlani kezdett. Lászlónak ezzel szemben szembesülnie kellett a családi műhely tönkremenetelével, apjuk lassú haldoklásával.⁷ Míg az idősebb testvérek, -és közöttük leginkább Endre- Magyarország háború utáni sorsát a nemzet tragédiájaként élte meg, addig László apjukat, mint tisztességes dolgos embert úgy látta, mint akit a kegyetlen megzabolázatlan globális erők zúzták szét. A munka nélkül maradt apa kiszolgáltatott képe mély nyomokat hagy benne, s valószínűleg ezért fordul a baloldali eszmék felé, amellyel Franciaországban az egyetemen találkozik. A

⁶ Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007.28.old

⁷ Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007.31.old

Magyar egyetemeken a Tanácsköztársaság szörnyű időszaka miatt üldözik a baloldali nézeteket vallókat, itt nem is találkozunk László bolsevistákkal.

Franciaország megvilágosodás volt Rajk számára, valami újat tapasztalt. Franciaország hasonlóan Magyarországhoz szörnyű pusztuláson ment keresztül. Ugyan területet nem veszített, de emberi erőforrása –több mint 1 millió férfi halt meg az első világháborúban, illetve az ország infrastruktúrájának java- megsemmisült. A társadalom itt azonban egészen másképpen reagált a történetekre.⁸Tömeges méreteket öltött azok tábor, akik a háború előtti értékekhez nem kívántak visszatérni. Megszaporodtak az új, radikális politikai és művészeti irányzatok. Míg Magyarországon egy konzerválás figyelhető meg, a Habsburg birodalom értékeinek konzerválása, addig Franciaországban kiábrándultak a régi liberális vagy paternalisztikus rendből. A tudományos élet tele volt új ötletekkel és ideológiákkal, a társadalom kereste a helyét az átalakulásban. Az egyetemen egyik ideológia sem volt olyan népszerű, mint a marxizmus. Miután a háború után hiány volt a munkaképes felnőttekből, ezért a munkaerőhiánynak köszönhetően a szakszervezetek megerősödtek, így befolyásolni tudták a munkakörülmények pozitív alakulását. A változás iránti vágy nem csupán az értelmiséget foglalkoztatta. Ez az inspiráló a változást kihasználó fogékony közeg ellentéte volt az otthon fojtogató egyetemi környezetnek.

Lászlót megérintette az emberek tettvégya a megoldáskeresés gondolata. Az ideológiai irányzatok közül leginkább a marxizmus állt közel értékrendjéhez. Mire 1930-ban visszatért Magyarországra teljes lelki-szellemi átalakuláson ment keresztül, de ez nem csak rá, hanem az országra is igaz volt. A gazdasági világválság megakasztotta a Bethlen által elgondolt kétpilléres koncepciót, ami az ország gazdaságának fellendítésére szolgált.⁹A munkanélküliség elharapódzása olyan paraszt- és munkástiltakozást idézett elő, amelyre egy évtizede nem volt példa. Rajk ekkor tér haza a Franciaországban megszerzett eszmékkel, melyek ebben az országban is táptalajt kapnak.

⁸ Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007.40.old

⁹ Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007.41.old

Egy másik Rajk László:

Miután hazatér a Szondi utcai lakásba Gyulához, a többi testvér főleg Endre, elszörnyedve tapasztalja öccse milyen szellemi változásokon ment keresztül, mennyire magával ragadta az ideológiai radikalizmus.

”Nemsokára tapasztalnom kellett, hogy megismerkedése a Nyugattal a „modern eszmeáramlatokkal, felkeltették benne a politika, a társadalomtudományok iránti érdeklődést, és a kíváncsiságnál élénkebben kezdett foglalkozni a szocializmus, de főként a kommunizmus problematikájával”¹⁰ így emlékszik vissza Endre a frissen hazatért öccséről az 1949-es memoárjában.

Endre és Gyula élénken emlékszik még a Kun Béla Tanácsköztársaságára és semmiképpen sem szeretnék, ha testvérük ezzel a bolsevik eszmével szimpatizálna. Estébe nyúlóan veszekednek, érvelnek és ellen érvelnek, de László hajthatatlan. Az egyetemen is hasonló gondolkodásúakat keresi, így barátkozik, ismerkedik meg Fejtő Ferencsel, Szász Bélával, József Attilával. Fejtő, Szász és Rajk marxista tanulókört alakítanak, amit a hatóságok szigorúan tiltanak. Kezdetben könyveket olvasnak, információt cserélnek, vitáznak, nagyon izgalmasnak tartják ezt az új szellemi kiterjedést. Eleinte a hatóságoknak sem tulajdonítanak nagy jelentőséget a jobbára polgári és nemesi származású diákokból verbuválódott diákkörnek. Azonban Rajk jobban aktivizálódni szeretne. Megismeri Stolte Istvánt, aki már ekkor a kommunista párt ifjúsági tagozatához, a Kommunista Ifjómunkások Magyarországi Szövetségéhez (KIMSZ) tartozott. Rajta keresztül kerülnek kapcsolatba a betiltott kommunista párttal. A KIMSZ új tagokat szeretett volna toborozni. Fejtőék viszont úgy érezték, túl messzire merészkedtek, és nem kívántak velük együttműködni. A KIMSZ ugyan tagokat nem toborzott, de megbízta Fejtőeket, terjesszék szórólapjaikat a szegényebb egyetemisták között, hátha akad érdeklődő közülük. Ezzel viszont az volt a probléma, hogy a jobb oldali szervezeteknek is voltak szimpatizánsai az egyetemen, akik bajtársi támogatásban részesítették a szegényebb diákokat, akik így nagyobb támogatást kaptak különböző ösztöndíjakra, s ez nagyobb vonzerővel rendelkezett.

¹⁰ Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007.42.old

A baloldali szerveződés azonban hamar lelepleződött, Fejtőt az egyik ismerőse révén azonosították, s éppen mikor a József Attila által szerkesztett Valóság című folyóirat első számából 500 példányt vittek ¹¹Fejtő lakására, megjelent a rendőrség. Fejtőt letartóztatták majd miután nem vallott, megkínózták. A Horthy korszak kedvelt kínzási módszere a talpazás illetve az alvásmegvonás volt, melyet a későbbi utódok is szívesen alkalmaznak. Később a rendőrség elfogta a diákkör másik tagját is. Mivel a motozás alkalmával megtalálták nála a noteszt - amiben az egész diákkör névsora fel volt írva - a többi diák is börtönbe került, többek között László is. Miután Lászlót letartóztatták Gyula felkereste Bokor Lajost, aki közvetve a rokonuk volt, és nagyon jó kapcsolatot tartottak fent a családdal. Gyula megkérte Bokort, segítsen a bajba jutott öccsén. Bokor azonnal intézkedett, beszélt a politikai rendőrség vezetőjével, Hetényi Imrével. Lászlót szinte azonnal kiengedték. A többiek, Fejtőt és társait csak pár nappal később bocsátották el.

Lászlót azonban nem tartotta vissza a börtönviseltség réme. 1931 márciusában belépett a KIMSZ-be és még ebben az évben a kommunista pártba is.¹² A marxista tanulócsoport lebukása révén ekkor már László is a megfigyelték közé tartozott, így nem sokkal szabadulása után újból a börtönbe találta magát társaival. Ekkor már sem Gyula, sem Bokor Lajos nem tudott rajta segíteni. Kommunista párttagságát már nem lehetett tovább az ifjonti meggondolatlanságnak bélyegezni. László kijelölte magának azt az utat, amelyen a családja nem tudta, és nem akarta követni. Fejtő egy év letöltendő börtönbüntetést, László három hónapot kapott, amit már a vizsgálati fogságban letöltött. Miután kiengedték a börtönből 1932-ben értesült róla, hogy kicsapták az egyetemről. Gyula mérhetetlenül csalódott öccsében

Mivel László ezek után sem kívánt szakítani a kommunista mozgalmár szerepkörrel, Gyula nem támogatta tovább - László magára maradt. A fogházban eltöltött időszak a rendőri vallatások megalázó, emberi méltóságot sértő módja még inkább az ellenkezést erősíti benne. A börtönben hasonló elkeseredett emberekkel, politikai foglyokkal találkozik. Velük politikáról, vallásról tartanak eszmecseréket. Különösen nagy hatással van rá Schillinger Ilona „Sila”, akivel a börtönből való szabadulása után össze is költözik. Ekkor László francia magánórákból tartja fent magát, Sila pedig az Egyesült Izzónál kap munkát. A család főleg Endre, nehezen tudtak szemet hunyni Ilona zsidó mivolta felett. Még nehezebben bolsevik nézetei miatt. Endre ettől kezdve már csak nagyon ritkán érintkezett Lászlóval viszonyuk a

¹¹ Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007.44.old

¹² Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007.45.old

politikai nézeteik miatt megromlott. Endre homlokegyenest már eszméket képviselt, mint László. Lászlót 1933-ban újból letartóztatta a politikai rendőrség és internálótáborba került. A kommunista fiatalok többsége a rendőrség megtévesztésére fedőnevet használ, Lászlónak később több tucat is akad, de 1932 környékén a Kirgiz nevet használja, mely utal a közép-ázsiai külsejére. Eközben a magyar politika egyre inkább jobb oldalra tolódik, melynek eszméi Endre gondolkodásához áll közel. Endre ekkor már Budapesten él az EKE mezőgazdasági szövetkezet igazgatója.

Az új patrónus:

Rajk Lászlót 1935 tavaszán kiutasítják az országból, mivel ekkor még román állampolgár. Útlevelebe pecsét kerül, miszerint április 20-ig el kell hagynia Hegyeshalomnál az országot - Ausztriából miként jut el majd Romániába, a hatóságokat nem érdekli.¹³ Endre tesz egy utolsó kísérletet, hogy meggyőzze testvérét, hagyjon fel azzal az úttal, amit választott –most is eredménytelen Endre próbálkozása. László csupa tettekeszség. A nagyot akarás és az alkotás vágya sugárzik egész lényéből, teljesen hidegen hagyja családja véleménye a politikai nézeteiről, büszke arra, amit eddig tett. Úgy érzi, nem értik meg mit jelent a kommunizmus az országnak. Endre értetlenül áll László érveléseivel szemben, hiszen mind az, amit otthonról hoztak szöges ellentéte ennek az eszmének. Mind a ketten azonban egyetértetek abban, hogy változásra van szükség. Endre azonban a nemzetiszocializmusban és a trianoni béke semmissé tételében, a Nagy-Magyarország visszaállításában látta a megoldást, és irtózott attól a gondolattól, hogy moszkvai vezetés alatt álló bolsevik birodalom része legyen a hazájából - amit a világra leselkedő legnagyobb veszélynek látott. Ezért is sodorták őket olyan messzire egymástól a politika szelei. László és Endre ezt követően egy évtizedig nem beszéltek egymással.

Sem Endrére, sem Gyulára már nem számíthatott. Miután kiderültek a rendőrségi ügyei, a magántanítványai is egyre kevesebben lettek. Így Lászlónak új patrónus után kellett néznie, amit meg is talált a kommunista pártban - amely utasította, hogy képezze át magát építőmunkássá. 1935 nyarán belépett a Magyar Építőipari Munkások Országos Szövetségébe (MÉMOSZ), ahol Mór László fedőnéven dolgozott.¹⁴

¹³ Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007.49.old

¹⁴ Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007.50.old

A MÉMOSZ 1929 óta a folyamatosan romló munkakörülmények javításáért dolgozott, követeléseik között volt a munkaidő negyvennyolc órába való maximálása, a fizetések 1928-as évnek megfelelő visszaállítása, illetve a szervezet összes tagja jusson egészségbiztosításhoz. A július 22-i gyűlésen Rajk László felszólalásában sztrájkra buzdította a munkásokat. A MÉMOSZ ezzel nyíltan szembehelyezkedett volna a politikai sztrájkot tiltó törvénnyel. Az új MÉMOSZ tagok szavazataival együtt a gyűlés elfogadta a sztrájkról szóló indítványt, majd László a sztrájkbizottság tagja lett. 1935. július 25 –én kezdődő sztrájkok a legjelentősebb tömegtüntetések voltak ebben az évben.¹⁵

A követeléseiket nem tudták érvényre vinni, de egészen augusztus 18-ig kitartott a sztrájk, tehát a kommunista párt sikerrel könyvelhette el a megmozdulást. A párt elismeri Rajk vezetői, szervezői tehetségét és kiemelten foglalkoznak Mór elvtárs karizmatikus kisugárzásával. Ettől kezdve a párt épít Rajk személyére - mivel nem csak az egyszerű tagok, de a vezetőségi munkások is hallgatnak rá az építőknél. A sztrájk megszervezésével László újból magára vonta a rendőrség figyelmét. A párt jobbnak látta őt ideiglenesen eltávolítani Magyarországról – ismerve a kitoloncolási eljárást, ami ellene indult. 1936. július 1-én Rajk Bertók János álnéven elhagyja az országot, és Prágába utazik.¹⁶

A spanyol polgárháború önkéntese:

Mialatt Rajk Prágába tartózkodott a nemzetközi politikában egy a jövőt meghatározó változás következett be. Az ezt követő három év eseménye a második világháború előjátékának számított, mely a század két népszerű eszmei irányzat összecsapásának színterévé vált. A spanyol polgárháború közel egy millió emberáldozatot követelt – Franco tábornok mögött Mussolini és Hitler csapatai sorakoztak fel. A nyugati nagyhatalmak nem kívántak beleavatkozni a polgárháborúba, a kivárás taktikájával éltek. Franciaország és Nagy-Britannia akkor is tartotta magát ehhez az állásponthoz, amikor 1937. április 26-án a német repülőgépek lebombázták Guernica civil lakosságát. A köztársaság védelmére ezren kerekedtek fel, hogy önkéntesként harcoljanak Spanyolországban Franco ellen. A Nemzetközi Brigádokban közel 55 ország 60 ezer önkéntese szolgált, köztük olyan ismert emberek, mint Ernest Hemingway,

¹⁵ Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007.51.old

¹⁶ Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007.52.old

George Orwel, Josip Broz Tito, Walter Ulbricht.¹⁷ Időközben Rajk Prágában szintén értesült a spanyol helyzetről, s ő is részt kívánt venni a harcokban. Hisz az általa képviselt kommunizmus csapott össze az olyan nagyon gyűlölt fasizmussal. Pozsonyban csatlakozott a Magyar Fiatalok Szövetségéhez (MFSZ-hez), aminek tagjai jobbára szlovákiai magyarokból, és a Csehszlovák Kommunista Párt irányítása alatt állt. Itt várta ki még a Magyar Kommunista Párt engedélyezte a spanyol polgárháborúba való részvételét, amit 1937 nyarán meg is kapott. Ekkor Párizsba utazott, ahol meglátogatta régi barátját, Fejtő Ferencet- Fejtő a magyar rendőri atrocitások elől költözött Párizsba. Ő ismerte a spanyol helyzetet és elképedve fogadta László tervét, aki csatlakozni akart az önkéntesekhez –de egyben tisztelte is azt a lelkesedést, ami Lászlót fűtötte.

1937. október 22-én eljutott Spanyolországba, a köztársasági kezén lévő keleti országrész déli felére igyekezett, és Albecetébe csatlakozott a Nemzetközi Brigádok Rákosi-zászlóaljához. Spanyolország északi és déli részét a nacionalisták uralták, az ország középső és keleti része, valamint Madrid és Barcelona köztársasági fennhatóság alatt állt. A Rákosi –zászlóalj feladata volt a két országrész közötti utánpótlás elvágása a nacionalisták elől. Rajk újoncszázada 1938. február 9-én hagyta el a kiképzőtábort. Parancsnoka Szalvai Mihály volt, aki rövid időn belül őrmesterré léptette elő Lászlót. Az éghajlati viszonyok nehézségei mellett a kommunisták nézeteltérései is nehezítették a helyzetüket.

A kommunisták közötti hangulatot megmérgezte az 1936-38 között zajló antitrockista kirakat perek után kialakult gyanakvás. A megosztottság kihatott a köztársaság pártiakra is, és polgárháborús viszonyokat eredményezett. A népfrontkormányt támogató Marxista Egyesítés Munkáspártja erős trockista hatás alatt állt, és kritikusan viszonyult Sztálinhoz. A POUM és a népfrontkormány között komoly ellentétek feszültek, mely zavargásokhoz vezetett. Ez a belső konfliktus kihatott a többi kommunista szerveződésre is, így a Rákosi-zászlóaljra is. Haas László nem szimpatizált Rajkkal - ezt a zűrzavart ki akarta használni Rajk ellen, és trockijizmussal vádolta Lászlót, és néhány társát. Levelet írt Szabó Ferencnek, a Francia Kommunista Párt magyar csoportjának vezetőjéhez, amiben Rajkot a párt ellenségének minősíti. A párt vizsgálatot indított az ügyben s még a kutakodás tartott, Rajknak és Haas-nak is felfüggesztették a tagságát.¹⁸

¹⁷ Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007.54.old

¹⁸ Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007.60.old

A táborok foglya:

A müncheni egyezmény megpecsételte Spanyolország sorsát, 1938-ban a Nemzetközi Brigádokat angol és francia nyomásra kivonták a frontról. Ezzel a területet átengedték Franco nacionalistáinak. A köztársaság pártiak elbuktak, hatalmas menekült hullám indult meg a francia határ felé. 1939 nyarán a köztársasági kormány segítséget kért a menekültek-polgári lakosság védelmére, így az önkéntesek ténlen egységei fedezték a menekülést. Az internacionalisták közöttük Rajk is a legnehezebb feladatot kapta, amelynek célja a fasiszták előrenyomulásának feltartoztatása volt.

Rajk László 1939 februárjába ért el francia területre, a spanyol polgárháború veteránjait azonban nem szívesen fogadták a hatóságok. Háromévnnyi háborúskodás után László rövid időn belül a St.Cyprien-i táborba találta magát. A francia hatóságok nem szívesen nézetek szembe az általuk bukott baloldali ügynek tekintet elmúlt három évvel, a kommunista szemléletűeket felforgató erőknél tartották, s ezért terelték őket az Argeles-i és a St.Cyprien-i táborokba. A tábori körülmények embertelenek voltak, nem volt folyó víz, élelem, tombolt a vérhas, tífusz és a malária. Az örök kegyetlenül elbántak azzal, aki megpróbált szökni ebből a koncentrációtáborból. Rajk Lászlót a polgárháborúban való részvétele komoly bajba taszította. Magyarországon nemkívánatos személy volt, Franciaországban pedig felforgató kommunista.

Rajk két hónapot töltött a St. Cyprien táborba, innen 1939. április.20-án szállították át Gurs-ba. Gurs a második világháborúban a gázkamrákba irányított francia zsidók legnagyobb tranzittáborává vált. Mielőtt Franciaország azonban belépett a háborúba Gurs-i tábor a megtelt a rendőrség által átfésült párizsi „nemkívánatos elemekkel”. A rendőrséget ugyanis a gyanús elemekről szóló törvény felhatalmazta, hogy politikai és nemzeti hovatartozása alapján bárkit letartoztathassanak. Ebből kifolyólag a Gursi tábor 1939 októberére megtelt. Rajk Lászlót, és több száz társát pedig áthelyezték egy másik internálótáborba, Le Vernetbe - melyet 1939 októberétől koncentrációtábornak, és a közrendre veszélyes személyek, visszaeső bűnözők és a szélsőségesek elkülönítésére használták.

A párizsi tisztogatások következtében a Le Vernet táborba került Román József fiatal kommunista, illetve Arthur Koestler, aki az első komoly tudományos munkát írta az 1930-as években lejátszódó koncepciós perekről. Koestler visszaemlékezésében ekképpen írja le a Le Vernei állapotokat: „Az első kép, amit megláttunk, a szögesdrót volt, szögesdrót és szögesdrót. A kerítés három vonalban vette körül a tábor, át- meg átszelte minden irányba, s mellette árkok húzódtak mindenfele.”¹⁹

A tábor három szektorra osztották. Az „A” szektorban a köztörvényesek, a „B” –ben a politikai bűncselekmények elkövetői, a „C”-be pedig azok kerültek, akiket nem ítélték el ugyan, de politikai, vagy köztörvényes bűncselekmények elkövetésével gyanúsítottak. Román József először Koestlerrel együtt a „C” szektorban raboskodott, majd kommunista múltjára tekintettel áthelyezték a „B” szektorba, itt találkozott Rajk Lászlóval. Román leírása alapján Rajk maga mellé gyűjtötte azokat a kommunistákat, akik a spanyol polgárháborúban harcoltak. Külön kis csoporttá szerveződtek, akik a többi rabbal nem tartották a kapcsolatot. „A Rajk-csoportot egy függöny választotta el a többiektől, csak a névsorolvasáskor, és az étkezéskor láttuk őket.”- emlékszik vissza Román József.²⁰

1940. május 1-én Rajk László sztrájkot szervez a táborban a kommunista foglyok részvételével, melyet a tábor őrei csak többszöri újjászervezés után tudnak leverni. Rajkot és társait elvitték és megtorolták rajtuk az akciót. Román elmondása alapján – „Az elvtársaim lucskosak voltak a vértől, és még csak megmosakodni sem engedték őket”²¹. Miközben Rajk Le Verte –i táborban raboskodott a külpolitikában, illetve Magyarország helyzetét tekintve komoly változás állt be. A második bécsi döntés értelmében Erdély, benne Székelyudvarhelyel, László szülővárosával egyetemben magyar kézre került. László pedig már nem román, hanem magyar állampolgár volt. Székelyföld újból magyar kézre kerülésének híre még a kétezer kilométerre lévő Lászlóhoz is elért. Endrével ellentétben őt az elveszett majd visszaszerzett terület híre nem a revans vétel örömét kelti, - a kommunista ideológiával ugyanis összeegyeztethetetlen a nacionalista érzélem, de ez az esemény megteremtheti a lehetőséget, hogy kiszabaduljon a francia raboskodásból.

¹⁹ Arthur Koesler: A Föld söpredéke. Ford. Makovecz Benjámin. Osiris Kiadó, Budapest, 1998, 91.old

²⁰ Duncan Shiels: A Rajk fivérek. Vince Kiadó, Budapest, 2007.68.old

²¹ Duncan Shiels: A Rajk fivérek. Vince Kiadó, Budapest, 2007.69.old

Székelyudvarhely magyar fennhatóság alá kerülésével román állampolgárból újra magyar állampolgárrá válik. László levélben megkeresi a magyar nagykövetséget. Kérvényét a tábori cenzúra miatt franciául fogalmazza meg, gondosan ügyelve arra, hogy a spanyol polgárháborúban való részvételéről ne essen említés. A nagykövetség azonban gúnyt űz László honosítási kérelméből – tájékoztatják: „Kérelmét a lehető legmagasabban el fogjuk bírálni. Mivel jelenleg a magyar törvénybe iktatás még nem történt meg, ügyét egyelőre fel kell függesztenünk.”²²

László segítséget ezek után csak egyetlen személytől remélhet, még pedig Gyulától. Gyula testvére sorsáról értesülve azonnal levélben fordul segítségért a vichyi nagykövetséghez. Gyula, László öccse honosítását, illetve szabadon engedését kéri, addigra azonban a követség értesül László spanyolországi tevékenységéről. A nagykövetség 1941. január 30-án levélben közli Gyulával miszerint- „László öccsének a vernet-i internálótáborból leendő kiszabadítása és Magyarországra juttatása érdekében, ide címzett, kelet nélküli kérvényére értesítem, hogy ilyen irányban csakis a M.Kir. Külügyminisztérium utasítására járhatna el a követség.”²³ A nagykövetség levele Lászlót mélységesen megbotránoztatta. Még két ízben váltott levelet a nagykövetséggel, miután belátta, hogy a követségtől nem kap segítséget. Ezekben az időkben, az 1940-es német megszállás óta Le Vernet-ben rendszeresen SS-tisztek toboroztak munkásokat a német gyárakba, és bányákba ahol a háború miatt nagy volt a munkaerőhiány. A németek kizárólag a csatlós államok szakmunkásainak jelentkezését fogadták el, Lászlónak a háború előtti építőiparban szerzett tapasztalatai jó ajánló levélnek számítottak, így Lipcse mellett kapott is munkát. A magyar nagykövetségnek írt még egy utolsó levelet, melyben arra kérte a Követ Urat gondoskodjon ügye áttételéről a berlini nagykövetségre.

A vichyi magyar nagykövet jelentette Bárdossy László miniszterelnöknek, hogy Rajk László bekerült azok közé a nemkívánatos magyar internáltak közé, akiket németországi munkára fogtak, és az érvényes úti okmányok nélkül a helyszínre szállítottak.²⁴ László Lipcse melletti Espenheim faluban dolgozott, egy szintetikus gázt előállító gyárban, amely 10000 külföldi munkást foglalkoztatott. Innen 1941 augusztusában három társával együtt megszökött.

²² Duncan Shiels: A Rajk fivérek. Vince Kiadó, Budapest, 2007. 72.old

²³ Duncan Shiels: A Rajk fivérek. Vince Kiadó, Budapest, 2007.72.old

²⁴ Duncan Shiels: A Rajk fivérek. Vince Kiadó, Budapest, 2007.75.old

A magyar börtön foglya:

A német kommunista párt - ami ekkor már csak illegálisan létezett - segítségével Bécsbe szökött, innen pedig augusztus 25-én csempészték át Magyarországra. Miután megérkezik Budapestre, bátyához, Gyulához költözik. A korabeli eljárás szerint Gyulának be kellett jelentenie a hatóságoknál az új lakóját. Néhány nappal a bejelentés után megjelenik a rendőrség Gyulánál és letartóztatják Lászlót. A vád, ami alapján elfogják, csak egy ürügy, miszerint illegálisan lépte át a magyar határt. A valódi ok azonban a kommunista párttagsága volt. A börtönből a kistarcsai internálótáborba kerül, itt ismeri meg Földi Júliát, a későbbi feleségét. Földi Júlia ekkor a SZDP tagja, illetve az illegális kommunista párt szervezett embere, aki azt a feladatot kapja, hogy foglalkozzon a kommunista foglyokkal, akiket politikai hovatartozásuk, vagy zsidó származásuk miatt nem látogathatta a családja. Júlia a háború alatt is tartja a kapcsolatot Rajk Lászlóval, akit különféle internálótáborokba és börtönökbe tartják fogva. A magyar vezetés kénytelen együttműködni a németekkel, így többek között a kommunista foglyokat is internálják - így Lászlót is – átszállították a Margit körúti fegyházba. A börtön számára már természetes közeg, tudja, hogyan kell viselkednie, kit kell meggyőznie a túlélése érdekében. Igen rövid idő alatt elnyeri az örök és a börtönigazgató tetszését. Ennek köszönhetően László a börtön adminisztratív részlegébe kerül – amit más néven a „4-es számú irodának” is neveznek. Ide érkezik valamennyi kimenő, és beérkező információ, posta.

Rajk ily módon minden információt begyűjthetett a börtön belüli és kívüli történésekről. Amely nagy előnyt jelentett a számára. Pontosan tudta, kit miért tartanak fogva, és ami a legfontosabb, kik tartoznak a kommunistákhoz és kik nem – a nem kommunista foglyok nem is érdekelték Rajkot. Az elvtársait azonban maga köré gyűjtötte, és lehetőségéhez mérten pozíciókkal látta el őket a börtönön belül. Berkó Pál elmondása alapján Rajk László volt a börtönben a „kommunisták vezére”. Rajk a Le Vernet-ből tudta, az értelmetlen feladatok milyen rossz hatással vannak az emberi morálra, így hát követségbe ment a börtönigazgatóhoz, és engedélyt kért, hogy a műhelyben gyártott termékeket hadd árusítsák az intézményen kívül.²⁵

²⁵ Duncan Shiels: A Rajk fivérek. Vince Kiadó, Budapest, 2007.85 old.

A „4-es számú iroda” feladata volt a börtönnyilvántartás vezetése, egy 360 oldalas könyvvé, amelyet a börtönön kívül nyomtattak, de a házi könyvkötőüzembe fűzték össze őket. Rajk László több társával együtt, például Berkó Pállal, illetve Kurta Jánossal meghamisították ezeket a könyveket. Berkó így emlékszik vissza erre a körülményre: „Néhány elvtárs börtönbüntetését lerövidítettük, és az új lapokat beillesztettük a törzskönyvbe, így pótolva a kitépet oldalakat.”²⁶

Rajk saját szabadulását 1944. szeptember 9-re ütemezte, majd illegalitásba vonult. A párt biztonságos helyen bújtatta a Teréz körút, és a Király utca sarkán lévő második emeleti lakásban, ahol a kommunista párt több vezetője is tartózkodott, többek között Kádár János is.²⁷ A párt tagjai a Nemzeti Színháztól nem messze lévő újságáruson keresztül tartották a külvilággal a kapcsolatot, Rajk László fedőneve ekkor Barna András volt.²⁸ 1944 decemberében Rajk Lászlót újból letartóztatták, Júlián keresztül leplezték le, és a Király utcai lakásban meg is találták, aki éppen az írógépen lévő papírokat –általános felkelésre buzdító felhívás röpiratát- akarta megsemmisíteni, amikor meglepték a rendőrök.

Endre története:

Amilyen gyorsan László csillaga lehanyatlott olyan nagy ívben emelkedett fel Endre karrierje. Gróf Széchenyi Lajos közbenjárásával Endre a gróf által alapított EKE szövetkezet vezetője lett, illetve általa ismerkedett meg Szálasi Ferencsel is.²⁹ Ungváry Krisztián történész megállapítása szerint - Szálasi később megbízta Rajk Endrét a párt mezőgazdasági politikájának irányításával³⁰, illetve Endre megkapja a Nyilaskeresztes Párt hűséggyűrűjét. 1944-ben Rajk Endrét Szálasi készletgazdálkodási kormánybiztosnak nevezte ki.

Decemberre a szovjet csapatok szorosabbra fonták a gyűrűt Budapest körül.³¹ Ennek következtében december 11-én a Margit körúti börtön foglyait, a bombázás alatt buszokra zsúfolták, és Sopronkőhidára szállították őket. A sopronkőhidai börtön régimódi, 19. századi

²⁶ Duncan Shiels: A Rajk fivérek. Vince Kiadó, Budapest, 2007.86.old.

²⁷ Duncan Shiels: A Rajk fivérek. Vince Kiadó, Budapest, 2007.88.old

²⁸ Duncan Shiels: A Rajk fivérek. Vince Kiadó, Budapest, 2007.88.old

²⁹ Duncan Shiels: A Rajk fivérek. Vince Kiadó, Budapest, 2007.80.old

³⁰ Ungváry Krisztián: Fekete Lexikon. Rubicon, 2004.11.sz.

³¹ Duncan Shiels: A Rajk fivérek. Vince Kiadó, Budapest, 2007.93.old

épület volt, ahol csak visszaeső bűnözők raboskodtak.³² Itt állították fel a Nyilaskeresztes hadbíróságokat, ahol többek között Bajcsy-Zsilinszky Endrét is kivégezték, a legismertebb nem kommunista ellenállót.³³ 1944 decemberébe Rajk Endre az ostromlott Budapestet elhagyva Sopronba utazott. Itt értesült arról, hogy öccse László a Sopronkőhidai börtönben van, a statáriális bíróság előtt a vád ellene hazaárulás.³⁴ Endre a következő nap elutazott Kőszegre, ahol a kormány ideiglenesen tartózkodott. Budinszky Lászlóval, a kormány igazságügyi-miniszterével tárgyalt az öccse, és annak menyasszonya Júlia érdekében. Budinszky gondoskodott arról, hogy László és Júlia ellátási körülményei javuljanak. Időközben a Rajk család egymástól teljesen függetlenül Sopronba utazott, így többen meglátogatták a börtönben Lászlót is. Endre a család kérésére és valószínűleg saját lelkiismerete miatt is, megpróbálta Lászlót kiszabadítani a börtönből. Utolsó próbálkozásának feltétele az volt, hogy öccse írjon alá egy nyilatkozatot, miszerint háttal fordít a politikának. László azonban most sem volt hajlandó lemondani az elveiről.

1945. március 23-án reggel 9-kor kezdődött meg az ítélethirdetés, László és Júlia számára eldöntött tény volt a halálbüntetés. A tárgyalást egy gabonaraktárban tartották a börtön mellett. Az ügyész a legsúlyosabb büntetést kérte Lászlóra ellen, Endre azonban megjelent a tárgyaláson és tanúvallomást kívánt tenni. A jelenlétével, és a vallomásával most utoljára, de megmentette a testvére életét. Lászlót ugyan nem mentették fel, de a perét késleltetni tudta Endre személye. A pert a háború utáni időre napolták el – ami azért is lehetett csak formalitás, mert a nyilas kormány órái meg voltak számlálva. A Vörös Hadsereg pár nap múlva elérte Kőszegre, így a nyilas kormánynak, illetve követőiknek menekülniük kellett. Endre is elmenekült az országból, és soha többé nem tért vissza.

Lászlót és Júliát több fogolytársaikkal együtt gyalog indították útnak a mauthauseini tábor felé. Ez a tábor volt a tengelyhatalmak, és más fasiszta országok - leginkább Benito Mussolini Olaszországának politikai foglyainak legfőbb gyűjtőhelye.³⁵ Három héten keresztül napi több, mint negyven kilométert gyalogoltak a sopronkőhidai börtön lakói, éhezés és verés közepette. Markos György, aki tagja volt ennek a menetnek, hazatérte után ennek az élményének az

³² Duncan Shiels: A Rajk fivérek. Vince Kiadó, Budapest, 2007.93 old.

³³ Duncan Shiels: A Rajk fivérek. Vince Kiadó, Budapest, 2007.93.old

³⁴ Duncan Shiels: A Rajk fivérek. Vince Kiadó, Budapest, 2007.93.old

³⁵ Duncan Shiels: A Rajk fivérek. Vince Kiadó, Budapest, 2007.99old.

alapján írta meg a Vándorló fegyház című művét. Április 17-én váratlanul a pajtába helyezték el a rabokat, holott addig mindenki a szabad ég alatt aludt, ahol éppen összezsugorlott. Másnap reggel elmaradt az ébresztés, és se híre se hamva nem volt az öröknek. Ennek ellenére senki nem mert moccanni. Tartva a csapdától, attól, hogy az első gyanús jelre mindenkit lekasabolnak.³⁶ Eszerint a nyilas haditörvényszék belátta, hogy nem tudta élelmezni a csapatot, és ezért feloszlatta a táborunkat.³⁷ Voltak hírek, miszerint mindenkit szabadlábra helyeznek. A hadi helyzetről olyan hírek érkeztek, hogy az angol-amerikai csapatok már elérték az Elbát.³⁸ Dominich alezredes egy rögtönzött hadibírárságot szervezett - ugyanazokkal a katonai törvényszéki tagokkal, akik pár napja még a halálos ítéletüket szorgalmazták, és kihirdette a mozgó fegyház felszámolását, minden rab hivatalos bélyegzővel ellátott rózsaszín cédulát kapott, hogy a hatóságok előtt igazolni tudják magukat. Április 21-én Rajk László és Földesi Júlia, illetve Markos György elindultak Magyarországra.

A magyar kommunista:

A háború majd egy millió magyar életét követelte - százalékos arányban ez Lengyelország és Oroszország után a harmadik legmagasabb érték volt egész Európában- és több mint 600000-en estek orosz hadifogságba. A túlélőkre – különösen azokra, akik otthona elpusztult Budapest három hónapig tartó ostroma idején, és ezért pályaudvarokon, pincékben, átmeneti táborokban kellett nyugovóra hajtaniuk a fejüket - 1944-1945 telének soha nem látott szenvedései vártak: éhezés, kétségbeejtő hideg és a szovjet csapatok fosztogatásai.³⁹

Rajkról az elmúlt időszakban kommunista elvtársai semmit nem tudnak, Gerő leveléből kiderül, hogy a kommunisták számítanak rá.” Rajk lebukása számunkra felmérhetetlen veszteséget jelent”⁴⁰ - írja Gerő levelében. A párt tisztségek elosztása már 1945 januárjában Gerő fővárosba érkezése előtt eldöntetett. Javában folyt a májusi pártértekezlet előkészítése, aminek az egyik fő pontja az MKP tevékenységéről számot adni a szakszervezetek előtt. A

³⁶ Duncan Shiels: A Rajk fivérek. Vince Kiadó, Budapest, 2007.103 old.

³⁷ Markos György: Vándorló fegyház. Tények és tanúk. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1971, 384-385.o.

³⁸ Markos György: Vándorló fegyház Tények és tanúk. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1971, 384-385.o.

³⁹ Duncan Shiels: A Rajk fivérek Vince Kiadó, Budapest, 2007, 109.old.

⁴⁰ Huszár Tibor: Kádár (1912-1956) Kossuth Kiadó, Budapest, 2001, 78.old

párt előadója Kádár János volt, ebben az időben tér haza az eltűntnek nyilvánított Rajk László. Kádár háttérbe szorul, mikor Rajk megjelenik a pártban. Kádárt nem sorolják ugyan újra vissza a második sorba, de a műveltebb, tapasztaltabb, nagyobb pártmúlttal rendelkező Rajk elé kerül a hazai káderek rangsorába. Megváltoztatják a pártértekezlet napirendjét: a KV tagjaira teendő javaslatot – először szerepelve a pártnyilvánosság előtt – Rajk László terjeszti be. A 14 tagú Központi Vezetőséget 25 tagúra bővítik. KV tagjai sorából megválasztja a 11 tagú Politikai Bizottságot, melynek tagjai: Rákosi Mátyás, Rajk László, Kádár János, Farkas Mihály, Révai József, Gerő Ernő, Kossa István, Nagy Imre, Kiss Károly, Kovács István, Horváth Márton, valamint az öttagú Titkárságot Tagjai: Rákosi Mátyás, Rajk László, Kádár János, Farkas Mihály, Révai József. A párt főtitkára Rákosi Mátyás. Egyidejűleg változnak a szerepkörök is: Titkárság tagjaként Rajk László a Budapesti Területi Bizottság titkára, Kádár János a káderosztály, Farkas Mihály a szervezési osztály vezetője.⁴¹

Rajk és Kádár a moszkvai vezetők közé ékelődve egészen, Rajk esetében 1947-ig, Kádárt tekintve 1951-ig a nómenklatúra harmadik-negyedik helyére sodródtak. Ezek a besorolások azonban nem voltak mérvadóak, a valóságban a moszkvai „négyesek” (Rákosi, Gerő, Révai, Farkas) befolyása sokkal jelentősebb volt. A Politikai Bizottság 11 tisztségéből mind a négyen kivették a részüket. Megbízásukat Moszkva erősítette meg, de a megbízhatóságuk a SZK(b)P vezetői körében korán sem volt olyan egyértelmű.

Az SZK(b)P sztálini gondolkodásmódja szerint csak abban lehetett bízni, akit fogva tartottak vagy zsaroltak. A magyar párt tagjainak elképzelése sem volt arról, hogy a moszkvai „négyes” minden tagjának van valamilyen pártbüntetése, amit még a háború előtt követtek el. Arról, hogy ezekről a tettekről mit tudhatott Rajk vagy Kádár, nincs pontos információnk. Kádár és Rajk kapcsolata a közvetlen munkatársaik véleménye szerint versengő volt. Rajk László mindig is éreztette Kádár Jánossal a szellemi fölényét. Nyílt konfliktus azonban sosem volt köztük. Kőből József, aki mind a két férfival együtt dolgozott így jellemezte őket: „Rajk László erélyesebb, radikálisabb vezető volt. Nyíltszavúsága, tántoríthatatlansága sok konfliktus forrása volt. Kádár János türelmesebb, töprengő alkatnak bizonyult. Rajk jobban ki tudta fejezni magát, jobban kommunikált, ezért Rákosiék is érthetően ebben az időben őt favorizálták”⁴². A moszkovita vezetőségnek szüksége volt egy hazai kiműveltebb főre. Az itthoni kommunistákat így például Rajkot vagy Kádárt ugyanúgy lenézték. Viszonyuk a hazai

⁴¹ Huszár Tibor: Kádár (1912-1956) Kossuth Kiadó, Budapest, 2001, 92-93 old.

⁴² Huszár Tibor: Kádár (1912-1956) Kossuth Kiadó, Budapest, 2001, 96 old

mozgalom neveltjeihez nem volt mentes a kétértelműségtől. Ha nem is mondták ki, de éreztették, hogy ők az igazi sztálinisták. Acél György szavaival, önmagukat felnőttként, az itthoniakat gyerekként vagy a legjobb esetben tudatlan vagy fiatal testvérként kezelték.⁴³ Így első rendűnek számítottak a moszkvaiak, és másodrendűeknek számított Rajk és Kádár, harmadrendű elvtársnak számított Apró Antal a hierarchiában.

A moszkvai vezetőkkel Rajk a Politikai Bizottság, illetve a Titkárság ülésein találkozott három–négyhetente, a Titkárság tagjaival pedig hetente üléseztek. 1945-ben a MKP egész akkori vezető gárdája Rákosit, mint a párt vezetőjét nagyra becsülték, és a négyes többi tagját is elismerték, mint nemzetközi elismertségű kádereket.

A megszálló szovjetek is eleinte óvatosan viselkedtek. Egy részben nemzetközi helyzettel volt magyarázható – nem akartak konfliktusba keveredni az Egyesült Államokkal -, részben pedig azzal, hogy a magyar lakosság körében elenyésző volt a támogatottságuk.⁴⁴ Engedélyezték a Függetlenségi Fronthoz tartozó nem kommunista sejtek, mint például a kiskgazdák, szociáldemokraták, Nemzeti Parasztpárt stb. működését illetve, hogy részt vegyenek 1945-ös választásokon. A szovjetvezetők, és Rákosi is számított arra, hogy a kommunista párt nem szerez többséget, de a választásokon annyira rosszul szerepeltek, amelyre senki sem gondolt. A kiskgazda párt abszolút többséggel nyerte meg a választásokat. A moszkovita vezetők előtt világossá vált, hogy a magyar közvélemény nem szimpatizál a háborút Moszkvában átvészelő kommunista vezetőkkel. A hazai kommunisták főleg azok, akik a spanyol polgárháborúban is harcoltak, nagyobb népszerűségnek örvendtek. Előbbi prototípusa Rákosi Mátyás volt, az utóbbié pedig Rajk László. A „trojka” saját érdekét nézve engedte, sőt pártolta Rajk népszerűsítését hisz mind tudták, hogy szükségük volt rá.

A kiskgazda többség ellenére a szovjetek ragaszkodtak a négy párt alkotta koalíciós kormányzáshoz, és a kommunistáknak osztották ki a rendőrség feletti irányítást biztosító belügyi tárcát. A belügyminisztériumot egy darabig Nagy Imre vezette, akit 1946 márciusától Rajk László váltott fel a poszton.⁴⁵

⁴³ Huszár Tibor: Kádár (1912-1956) Kossuth Kiadó, Budapest, 2001, 96 old.

⁴⁴ Duncan Shiels: A Rajk fivérek Vince Kiadó, Budapest, 2007, 111 old.

⁴⁵ Duncan Shiels: A Rajk fivérek Vince Kiadó, Budapest, 2007, 111 old.

Rajk a belügyminiszteri posztól a külügyminisztériumi tárcáig:

„Nagy Imre belügyminiszter lemondott - Rajk László az új belügyminiszter,

KEH o- D/P14 **Oc** A Magyar Távirati Irodája jelenti

A Magyar Köztársaság elnöke a miniszterelnök előterjesztésére a mai napon Nagy Imre belügyminisztert, aki betegsége folytán felmentését kérte állásából, szolgálatainak elismerése mellett felmentette, — —ugyanakkor a miniszterelnök előterjesztésére Rajk László nemzetgyűlési képviselőt, magyar belügyminiszterré nevezte ki. Az új belügyminiszter a köztársaság elnöke előtt a mai napon fogadalmat tett⁴⁶.

1946. március 20-tól Rajk Lászlót nevezték ki belügyminiszterré, s ezzel teljessé vált az élete, mint párt és karrierje szempontjából, mint magánéleti szempontból. Ekkor már egy éve voltak házasság Földi Júliával. A frigyét a párt is támogatta, hisz Júliát László méltó - pártszempontból és ideológiai szempontból is megfelelő - társnak tartották. László a távolabbi családtagjai körében is egyre elismertebb lett, főleg a fiatalabb Rajkokra volt nagy hatással, de annyi bizonyos, hogy a többiek sem úgy viszonyultak hozzá, mint annak idején. Fekete báránból most ő vette át Gyula bátyja családsegítő szerepét. A családi elismerés mellett pedig egy látszólagos párt elismerés is körülvette. Életrajzát felhasználták a kommunista propagandához. A belügyminiszteri poszt elnyerése után teljes életrajz jelent meg róla.

A t. Szerkesztőségek figyelmébe

Az alábbiakban a t. Szerkesztőségek rendelkezésére bocsátjuk Rajk Lászlónak, a kinevezendő új belügyminiszternek életrajzát. XXX Rajk László életrajza, Hy/Gyl4 **Oo**

Rajk László egy 13 gyermekes csizmadiamester fiaként 1909-ben született Székelyudvarhelyen. Fiatal éveit nehezek és küzdelmesek v. voltak. Nélkülözve, a saját erejére utalva kellett megtennie azt az utat, mely az elemi iskolától a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemig vezetett. 1930-ban került kapcsolatba a Kommunista Párttal, különösképpen pedig a kommunista ifjúsággal és a diákcsoportokkal. Mint egyetemi hallgató az Eötvös Kollégium egyik legkiválóbb növendéke. Tanárai nagy reményeket fűztek tudományos pályafutásához, ám ő inkább választotta az elnyomottak védelmét,

⁴⁶ MOL, XXVI-A-14 1946. márc.

mint a kínálkozó fényes életpályát. 1932 júliusában letartóztatták. Négy hónapot töltött vizsgálati fogságban, de hiába próbálták ki rajta a Horthy-rendszer vallatási módszereit, nem tudtak belőle kicsikarni semmit. Kiszabadulása után, mint vasbetonszerelő dolgozott és tagja lett az építőmunkások Szakszervezetének, Ő szervezte meg és ő irányította 1935-ben azt a hatalmas építőmunkás-sztrájkot, amely a szakszervezeti szabadság megvédésére az egész munkásosztályt harcba hívta, A sztrájk után vidékre ment és ott irányította a pártszervezést, 1936-ban elsőként sietett a Frankóéktól fenyegetett spanyol demokrácia védelmére. Mint a - 'Rákosi Mátyás zászlóalj "egyik vezetője hősiessé harcolt és a spanyol szabadságharc leverése után súlyos sebbel került át a francia határon. Sebe ellenére internálták, de mikor szükség lett rá, 1941 nyarán, Németországon át hazaszökött. Itthon újra letartóztatták és rövidesen internálták. 1942-ben a függetlenségi mozgalommal kapcsolatos nyomozások során megismertették vele az Andrassy-laktnya kínzó kamráit. De hiába kínozták, hiába sanyargatták, állhatatos maradt. Noha nem tudtak ellene bizonyítékot felmutatni, mégis elítélték s a Margit-körúti fegyházba szállították, ahonnan csak 1944 szeptemberében engedték szabadon. Csak pár nap kellett hozzá, és Rajk László szabadulása után máris megtalálta a kapcsolatot a párttal, Az illegális központi pártvezetőség titkára lett és azért harcolt, hogy a harcra kész munkásságnak fegyvert szerezzen, hogy megszervezze 'a fegyveres "nemzeti ellenállást. Bajcsy-Zsilinszkyék elfogatásakor", akikkel Rajk László kapcsolatban állt, rövidesen ő is pribék-kézre került, Sopronkőhidára, majd onnan sok más rabtársával együtt gyalogmenetben München felé indítják, Az összeomlás Bajorországban éri. - Bajor és osztrák parasztok segítségével érkezik haza. A felszabadulás után a Magyar Kommunista Párt titkárságának tagja, az Országos Nemzeti Bizottság titkára és a köztársaság kikiáltásáig a Nemzeti Főtanács tagja,/MTI/

Ennek az önéletrajznak a megjelenése egybeesik a belügyminiszteri szék elfoglalásával. Nyomokban megegyezik az eredeti Rajk életrajzzal s felelhetők benne a propaganda számára meghatározó elemek.

A szakdolgozatom témájának megfelelően az elkövetkezendő fejezetekben azt fogom vizsgálni, hogy Rajk Lászlót, hogyan ítélte meg a korabeli sajtó. Az alábbi két forrás Rajk párizsi értekezleten való részvételéről ad tudósítást. Véleményem szerint a források arra adnak tanúbizonyságot, hogy Rajk Lászlót nemzetközileg is népszerű politikusként kívánják feltüntetni, aki méltán képviseli Magyarországot. Nyugatos múltját ebben az időszakban még

erénynek állítják be, a cikkek a spanyol polgárháború hőseként mutatják be. A francia és olasz kommunisták körében is népszerű, hiszen a harmadik forrás külön kiemeli, miszerint Greppi szociáldemokrata polgármester kiemeli Rajkot a többi kommunista delegált közül. Belügyminiszterként a közjogi főosztályon keresztül hatáskörébe tartozott a törvények és rendeletek kidolgozása mellett a gyámsági és állampolgársági ügyek rendezése.

Mint az a következő forrásból is kiderül, voltak törekvések a külföldön tartózkodó kommunista emigránsok állampolgárságának rendezésére. A decemberi franciaországi látogatás alkalmat adott a spanyol polgárháború veteránjainak találkozására, amelyen részt vett Münich Ferencsel és Szalvay Mihállyal, akik szintén önkéntesként tevékenykedtek a polgárháborúban. 1945 után Magyarországon népszerűek voltak azok a kommunisták, akik segítséget nyújtottak az ibériai félsziget lakóinak 1939-ben, a párt hierarchiájában azonban pontosan ezért voltak csak másodvonalasok. Lászlónak ezekben az időkben még csak előnye származik ezért a cselekedetért. A spanyol fronton olyan személyek is harcoltak, mint Tito illetve jugoszláv partizánjai közül sokan, véleményem szerint ez is oka lehetett annak, hogy a jugoszláv vezetés mindig is szimpatizált Lászlóval. Rajkkal belügyministersége alatt sokat foglalkozott a sajtó, ami abban az esetben nem tekinthető csodának, mivel a sajtóosztály is közvetlenül is az ő hatásköre alá tartozott.

Rajk László előadása a párizsi magyar kolóniának.⁴⁷

RPm BÍ/CÓ/Sa/I Paris, december 1.

A párizsi rádió beszámolt arról az előadásról, amelyet a jelenleg Párizsban tartózkodó Rajk László belügyminiszter tartott a párizsi magyar kolóniának. Rajk László előadásában ismertette a magyar demokrácia eredményeit, a nehézségeket, melyekkel még meg kell küzdeni, és azokat a feladatokat, amelyek még a magyar demokráciára várnak. Szavait a nagyszámú hallgatóság feszült érdeklődéssel hallgatta végig, s egy-egy kijelentését viharos tapsal fogadta, a franciaországi magyarok különös elégedéssel vették tudomásul Rajk László belügyminiszternek az a kijelentését, hogy a legrövidebb időn belül rendezik a külföldi magyarok- állampolgárságának ügyét és megkönnyítik számukra az. útlevél kiadását. Rajk László értékes előadásáért dr. Bölönyi György, a franciaországi Magyar Nemzeti Függetlenségi Front díszelnöke, mondott köszönetet.

⁴⁷ MOL, XXVI-A-14 1946. márc.20.

Rajk belügyminiszter befejezte megbeszéléseit a párizsi spanyol kormánnyal.

4f o- Bl/Pl Pária , december 3. /Magyar Távirati Iroda/

Rajk László belügyminiszter párizsi tartózkodása alatt, mint a volt spanyolországi önkéntesek nemzetközi értekezletére érkezett magyar delegáció vezetője beható és szívélyes megbeszéléseket folytatott a spanyol köztársasági kormány tagjaival Spanyolország mostani helyzetéről és a spanyol szabadságmozgalom megsegítésének lehetőségeiről. Liste, Modesto és Gordon tábornokok, a spanyolországi polgárháború legendás híró hadvezérei, továbbá Anton, Madrid védelmének komisszáriusa, Carillo államminiszter és Uribe, az akkori köztársasági kormány minisztere voltak azok a személyiségek, akikkel érintkezésbe lépett. Hétfőn délelőtt Szakasits György követségi tanácsos, a magyar kormánynak a spanyol köztársasági kormányhoz kirendelt ügyvivője kíséretében hivatalos látogatást tett a párizsi spanyol kormány többi tagjánál.⁴⁸

Délután Campagna spanyol belügyminiszter felkereste Rajk Lászlót párizsi szállásán és hosszabb megbeszélést folytatott vele időszerű politikai kérdésekről. Rajk László belügyminiszter, Münich Ferenc, Budapest rendőrkapitánya, továbbá Szalvay Mihály alezredes hétfőn este az Orient-expresszel visszautaztak Budapestre. Búcsúztatásukra pályaudvaron megjelentek a távollevő Auer Pál magyar követ képviselőjében Nemes-Tóthy Dénes követségi tanácsos, továbbá a követség vezető tisztviselői. A belügyminiszter és kísérei szerdán a délutáni órákban érkeznek vissza Budapestre.

⁴⁸MOL, XXVI-A-14 1946. dec.3.

A Humanitó hosszú ölemben számol be a nemzetközi dandárok megemlékezésének 10. évfordulója alkalmából Párizsban lefolyt értekezletről. A lap kiemeli, hogy Magyarország, Csehszlovákia, Lengyelország és Bulgária delegációi is jelen voltak. Megállapítja, hogy 8, volt spanyolországi harcosokat hivatalosan a hitlerizmus elleni küzdelem legelső ellenállóinak tekintik és ma valamennyien hivatalos funkciókat töltenek be hazájukban» A párizsi értekezlet és e vele egybekapcsolt ünnepség a béke és a népek testvériségének nagy .napja volt, - írja az Humanitó.⁴⁹

Rajk László felszólalása a Milano Polgármesterének fogadó ünnepségén

HZ o- 3j/Kn37 Hé R ó m a, Január 7. /Magyar Távirati Iroda,

Az olasz" kommunista párt országos értekezletével kapcsolatos társadalmi események közül kiemelkedik Greppi, szociáldemokrata milanói polgármester nagyszabású fogadása az értekezlet külföldi résztvevői részére. A polgármester meleg szavakkal üdvözölte a külföldi küldöttségeket, külön kiemelte a magyar küldöttség vezetője, Rajk László belügyminiszter személyét. Maurice Thorez felszólalása után Rajk László válaszolt Greppi polgármester köszöntőjére. A miniszter utalt az olasz demokrácia. fontosságára a világbéke és a nemzetközi együttműködés szempontjából, majd a magyar nép rokonszenvéről biztosította a demokratikus olasz tömegeket.⁵⁰

1946 és 1947 között többször is utalt Rajk a rendőrség megreformálásának problematikájára. Jelentése rámutatott arra, hogy ellentmondás van a szervezeti túlméretezettség és a munka minősége között. Míg a demokratikus szellem minden lehetősége adott, anarchisztikusan túlbonyolított a felépítés. Nincs egységes fegyelem, hiányos a felszerelés, rossz a gazdasági helyzet. Ezért nagy a fluktuáció, a rendőrség örökös „átmeneti” állapotban van. A fogyatékoságok kiküszöbölésének két sarokpontja van Rajk László szerint, az egyik a Belügyminisztérium irányító szerepének maradéktalan érvényesítése, valamint a helyi pártszervezetek közreműködése. Rajk gyakorlati javaslatai elsősorban a karhatalom, az őrszemélyzet és a politikai rendészet kérdéseinek szabályzatát célozták. A rendőrség megszervezésében elért eredményeket összefoglalóan tárta közvélemény elé a belügyi tárca

⁴⁹ MOL, XXVI–A–14 1946. dec.3.

⁵⁰ MOL, XXVI–A–14 1947. jan.7.

1946-47 évi költségvetési vitája⁵¹. Rajk javaslatai között szerepel a rendőrség szakmai színvonalának javítása.

Dinnyés Lajos miniszterelnök avatta fel a kistarcsai Rajk László rendőrlaktanyát.

A kistarcsai internálótábort ahol a 40-es évek elején Rajk László csaknem három esztendőn át raboskodott,(...) rendőrlaktanyává alakították át, hogy ott demokratikus rendőrség újoncait képezzék ki. A Rajk Lászlóról elnevezett laktanyát szombaton délelőtt ünnepélyes keretek között avatta fel Dinnyés Lajos miniszterelnök, Rajk László belügyminiszter, Szebenyi Endre dr. és Kiss László belügyi államtitkárok, Münich Ferenc, Balassa Gyula, és dr. Komáromi László rendőr altábornagyok, Péter Gábor, Benjámin Olivér, Paszkan Ferenc, és Kemény Gábor rendőr vezérőrnagyok, a honvédség képviselőjében pedig Tímár Gyula és Baly Sándor vezérőrnagyok. Ambrus II. Gábor próbarendőr üdvözölte a rendőrujoncok nevében a miniszterelnököt és a belügyminisztert, majd Dinnyés Lajos miniszterelnök mondta el a felavató beszédét. Dinnyés Lajos miniszterelnök avató beszéde után Ambrus János rendőr őrnagy, a tanosztály parancsnoka a tanosztály nevében ígéretet tett arra, hogy a köztársaság törvényeit és rendeleteit mindenkivel szemben és minden körülmények között betartatják, azoknak érvényt szereznek és ha a nép érdekei úgy kívánják fegyverrel a kézben is megvédik a magyar köztársaságot. A rendőr tanosztály újoncai díszmenetben elvonultak a miniszter és a belügyminiszter előtt, majd a megjelent (...) megtekintették a laktanya helységeit, köztük azt a szobát is, ahol Rajk László közel három évet raboskodott.⁵²

A forrás arra enged következtetni, hogy a Horthy-rendszerben börtön viselt Rajk még büszkén vállalhatja múltját. A kistarcsai laktanya a múltja és a jelene. A múltja legitimálja a kommunista elkötelezettségét, amit a jelen elképzeléseire, megvalósítására használ fel. Fontos megjegyeznünk, hogy a rendőrujonc képzés Rajk egy másik elkötelezettségére is rámutat, mind pedig a fiatalok, az új nemzedék taníttatása a kommunista ideológia szerint. Rajk sokat foglalkozik az ifjúsággal, lásd. Rajk Kollégium, többek között ezért is népszerű a fiatalabb korosztály között. Véleményem szerint tudatosan fordul e korosztály felé, mint ahogy Gerőnek is vannak próbálkozásai az „építő fiatalok” felé, de őt még sem fogadják olyan szívesen, mint Rajk Lászlót.

⁵¹ Strassenreiter Erzsébet-Sipos Péter: Rajk László. Akadémia Kiadó, Budapest, 1978, 158-159

⁵² MOL, XXVI-A-14 1947.aug.09.

Végezetül: a rendőrség számszerű eredményei arra engednek következtetni, hogy eredményesek voltak a belügyminiszter próbálkozásai, – több ezer fő végzett el a különböző rendőrtanfolyamokat. A rendőrség anyagi felszerelése és a személyzet életkörülményei tekintetében is sikerült javulást elérni.⁵³ 1948. február. 1-jén a Magyar Távirati Iroda közzétette, miszerint: Dinnyés Lajos miniszterelnököt Rajk László belügyminiszter vezetésével a demokratikus rendőrség küldöttei keresték fel. Dinnyés Lajost a köztársasági elnök a köztársaság kikiáltásának második évfordulóján kitüntette. A demokratikus rendőrség nevében Rajk László belügyminiszter köszöntötte Dinnyés Lajost s kérte, hogy azért a munkáért, amelyet a magyar rendőrség fejlesztésében, támogatásában kifejtett engedje meg, hogy a magyar demokratikus rendőrség nevében és a köztársasági elnök jóváhagyásával átadja a Közbiztonsági jel arany fokozatát⁵⁴.

Dinnyés Lajos ezt, követő beszédében figyelmezteti a hallgatóságot a külső és a belső reakciók leküzdésére véleménye szerint ez csak akkor működik, ha erős a karhatalmi szervezet, melynek eredményessége a belügy érdeme.

Rajk népszerűsége tovább fokozódik, s a trojkának ez egyre inkább szemet szúr. Rákosi 1945 óta nem szimpatizál Rajk Lászlóval, a kommunista irányvonal kiépítése miatt, azonban szüksége van rá. A következő forrás néhány hónappal Rajk belügyminiszteri székéből való eltávolítása előtt íródott.

„Már a kora déli órákban megindult Nagy Budapest dolgozóinak áramlása a Hősök terére. Olyan eseményre készültek, amely sorsdöntő a magyar történelemre, sorsdöntő a magyar nép további fejlődésére. A Magyar Dolgozók Pártjának megalakulása, egyesülési kongresszusa hosszú időre megszabja a magyar nép útját, amely út a népi demokrácián keresztül a szocializmus megvalósításához vezet. A történelmi eseményhez méltó kép fogadta az érkezőket. A tér közepén háromemeletnyi magas óriási emelvény, amely fölött a munkásosztály nagy tanítója: Leninnek és Sztálinnak valamint a magyar munkásság bölcs vezetőinek, Rákosi Mátyásnak és Szakasits Árpádnak hatalmas arcképe látható. A millenniumi emlékmű oszlopát vörös drapéria borítja, melynek csúcsán két-két piros és

⁵³ Strassenreiter Erzsébet-Sipos Péter: Rajk László. Akadémia Kiadó, Budapest, 1978 160. old.

⁵⁴ MOL, XXVI–A–14 1948.feb.1.

nemzetiszínű zászló lobog. A zászlók alatt felírás; "A Magyar Dolgozók Pártjának vezetésével az erős, virágzó Magyarországért." Alatta a MDP új és máris annyira közismert és szeretett jelvényé: a háromszínű nemzeti lobogó a fekvő búzakarálással és az ötagú vörös csillaggal, látható. A tér baloldalán a hároméves tervet két és fél év alatt", jobboldalán "Éljen a munkásság és parasztság megbonthatatlan szövetsége" felírás látható, A zászlóerdőben pompázó téren a magyar nemzeti és vörös színű zászlóerdő mellett ott látjuk a demokratikus testvérnépek nemzeti lobogóját is.

Köröskörül a magyar dolgozók harci jelszavait hirdető feliratok; "Le a fekete reakcióval", "éljen a népi egység, az új magyar függetlenségi front", "Éljen a Szovjetunió, a béke és szabadság bástyája", "Erős, demokratikus 'hadsereget'", hirdeti egy másik felírás, amely arról tanúskodik, hogy a magyar nép békét akar, de ezt a békéjét minden imperialista támadással szemben kész megvédeni, "A népé a föld, a népé a gyár" magyar nép elszánt akaratát, hogy az egyház palástja mögé bújít reakciót kiöli a magyar ifjúság nevelését szolgáló, a magyar nép jövőjét előkészítő iskolák falai közül.

A tér már jóval a gyűlés megkezdése előtt zsúfolásig megtelt, de zsúfolva vannak a térre vezető utak is, és azok a százezrek, akik már nem juthattak a térre, a Városliget fáira szerelt hangszórókon keresztül készülnek a beszédek meghallgatására. Ütemes jelszavak, meg-megújuló éljenzés és taps fogadja az emelvényre érkező vezetőket., *Az első sorban ülnek a magyar kormány/ a koalíciós pártok vezetői között a külföldi testvérpártok /tagjai, küldöttei is. Mögöttük a magyar társadalmi és politikai élet kiválóságai, és a sajtó képviselői foglalnak helyet. A zenekarok pattogó indulókat játszanak, a levegőben repülőgépek keringenek, zúg, zsong az egész tér. Két óra ötven perckor harsonák zúgása mellett együtt érkeznek az emelvényre a tömeg egetverő lelkesedése közben Rákosi Mátyás és Rajk László, a Magyar Kommunista Párt kiváló vezetői, "Rákosi a vezérünk, senkivel sem cserélünk" - hangzik az ifjúság szavalókórusa. Utána nagy lelkesedés és taps közben a Szociáldemokrata Párt főtitkára, Szakasits Árpád érkezik. Pont három órakor érkeznek a parlamentből az egyesülő munkáspártok központi vezetői Kádár János, Vas Zoltán, Marosán György, Kossa István és Rónai Sándorral az élükön, három óra öt perckor pedig felhangzik a Himnusz.*⁵⁵

⁵⁵ MOL, XXVI-A-14 1948.jún.12

A Magyar Kommunista Párt június 12 –én délelőtt tartotta IV. Országos Kongresszusát, amelyen határoztak a MKP és a két munkáspárt egyesüléséről, és ezzel a munkásosztály egységének megteremtéséről - ⁵⁶tudósít a forrás. A júniusi kongresszus a kommunisták győzelmének végső akkordja. A délelőtti határozat a győzelem demonstrálása a fent említett esemény. A cikkben megfigyelhető Rákosi és Rajk személyének kiemelése, a tömeg lelkes tapssal köszönti őket, a MKP kiváló vezetőit. Ebből a cikkből hiányzik a trojka Rákosin kívüli tagjainak megnevezése. A délelőtti eseményeket leíró cikkben még közvetlenül Rákosi után érkezőként sorolja fel Gerőt, akit Olt Károly követ, s őt Rajk László belügyminiszter. A cikkből is érezhető Rajk fontossági sorrendben betöltött szerepe. A Kongresszust is ő vezeti, amelynek megnyitó beszéde így hangzik: „A Magyar Kommunista Párt történetének egyik legkiemelkedőbb eseményéhez érkeztünk el.” - kezdte beszédét Rajk László – „Ez a kongresszus határozni fog a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt egyesüléséről, és ezzel a munkásosztály egységének megteremtéséről. A határozathozatal által munkánk, harcunk egyik legfontosabb célkitűzését váltjuk valóra⁵⁷”

Rajknak az MKP győzelemre jutatásában nagy szerepe volt egészen 1947 augusztusától, amikor is őt bízták meg a hírhedt „kékcédulás” művelet megszervezésével. A tömeges csalások ellenére is a kisgazdák támogatottságát csak 15 százalékkal tudták csökkenteni. A Rajk vezette ÁVO fenyegetéssel és zsarolással elérte, hogy a kisgazdák kivetették soraik közül a „fasiszta”- vagyis nem kommunista elemeket és ilyen módon a párt, akár a szalámi feldarabolódott. A kommunisták ezután tulajdon szövetségeseik ellen fordultak, akik 1948 júniusában kénytelenek voltak beolvadni a MKP-be. Akik mindezek ellen tiltakozni merészeltek, azt kizárták az így létrejött egységes munkáspártból⁵⁸.

A tényleges hatalom tehát Rákosi Mátyás kezébe került, akit pedig Moszkva irányított. Rajk személye egyre kevésbé volt kíváncsú, túlságosan sokan tekintettek rá ellenséges szemmel. Kádár szakmai féltékenysége, Péter Gábor és Farkas Mihály intrikái Rákosit arra ösztönözte, hogy Rajk Lászlót eltávolítsa a belügy éléről. László belügyminiszteri tevékenysége és a széles néptömegek között kialakult népszerűsége magát Rákosit és a trojkát is zavarta. 1948. augusztus 5-én nevezték ki külügyminiszterre, - ez a tárca nem volt olyan fontos és

⁵⁶ MOL, XXVI–A–14 1948. jún.12.

⁵⁷ MOL, XXVI–A–14 1948. jún.12.

⁵⁸ Duncan Shiels : Rajk fivérek. Vince Kiadó,Budapest, 2007. 115. old.

független, mint a belügyminiszteri poszt, de még nem is jelentette a végleges eltávolítást a politikából. A magyar diplomácia vezetőjének a Kreml által meghatározott politika végrehajtására korlátozódott.⁵⁹ Rajk Lászlót belügyminiszteri poszton Kádár János váltotta, a korabeli sajtó ekképpen ad hírt az eseményről.

„Szombaton délelőtt ünnepélyes külsőségek között búcsúztak el Rajk Lászlótól, a távozó belügyminisztertől a minisztérium és az államrendőrség dolgozói, és üdvözölték az új belügyminisztert, Kádár Jánost.

Távozó és új miniszterünk egyaránt régi, kipróbált harcosa a magyar munkásosztálynak, megingathatatlan képviselője a magyar dolgozók ügyének, akiket mind a magyar demokrácia vezető pártja, mind a magyar nemzet osztatlan bizalma állított erre a döntően fontos őrhelyre. A belügyi igazgatás kormánykerekét, amelyet Rajk László keményen tartott a kezében, most átadja Kádár Jánosnak, aki ezt ugyanolyan határozottan és keményen, a népnek ugyanolyan szervezetével, a marxista-leninista-sztálinista világnézet biztonságával vezeti majd a magyar nép felemelkedésének szolgálatában.”

Beér János azután méltatta Rajk László belügyminiszteri érdemeit⁶⁰.

Rajk László volt az, aki a rendőrséget hivatásához méltó anyagi viszonyok közé emelte, felszerelte, felruházta, - ő volt az, aki módszeres szakoktatást vezetett be, hogy „nagyobb tudással szolgálhassuk népi demokratikus hazánkat”. Ennek köszönhető, hogy Rajk László vezetése alatt rendőrségünk acélos, megrendíthetetlen védelmezőjévé vált a népi demokráciának.

⁵⁹ Duncan Shiels: A Rajk fivérek Vince Kiadó, Budapest, 2007.

⁶⁰ MOL, XXVI-A-14 1948. augusztus 7.

A külügyminisztérium dolgozói szombaton délben ünnepélyes keretek között búcsúztatták el a távozó külügyminisztert, Molnár Erik nagykövetet és üdvözölték Rajk Lászlót, az új külügyminisztert. Az ünnepségen megjelent a Budapesten tartózkodó Károlyi Mihály rendkívüli követ és meghatalmazott miniszter, Boldizsár Iván államtitkár, és a minisztérium valamennyi vezető tisztviselője.⁶¹

Az 1948. bukaresti Kominform-értekezlet határozatával való teljes elvi egyetértés jegyében, az MDP KV június 30-i állásfoglalásában megfogalmazott veszélyekkel összefüggésben megelőző lépésekre szánta rá magát. Az MDP PB 1948. augusztus. 5-én részleges kormányváltoztatás keretében javasolta Rajk László felmentését a belügyminiszteri megbízatásból, egyidejűleg külügyminiszterre való kinevezését. Kádár Jánost jelölték a belügyi tárca vezetésére. Moszkvában időközben megkezdődött a kelet-európai politika ártértelezése.⁶² Az SzKP KB Külügyi Osztályának jelentései alapján a csehszlovák, bolgár, lengyel és a magyar párt vezetőit antimarxizmussal gyanúsították. Szinte mindegyik vezető elméleti igénytelenségük miatt bíralták, többek között a népi sajátosságok túlhangsúlyozása váltotta ki a szovjet vezetés nemtetszését. A magyar párt személy szerint Rákosi Mátyás félelmeit csak felerősítette az SzKP Kb azon jelentése miszerint „A Magyar Kommunista Párt vezetésének nacionalista hibáiról, és a magyar kommunista sajtóban érvényesülő burzsoá befolyásról” szólt.⁶³

A jelentés ezekért a hibákért Rákosit, Farkas és Révait teszi felelőssé. A szovjet vezetés további utasítása pedig a következő; le kell számolni a helyi sajátosságokkal túlhangsúlyozó, az átmenet új formáit kereső nézettel, politikai formulával. Rákosit többek között az is zavarta, hogy ez év tavaszán Rajk és Kádár külön meghívással a Szovjetunióba utazott. Meghívás nem volt mindennapos dolog tehát mindannyian érezhették, hogy jelzésértékű a moszkvai látogatás. Rákosi állandóan találgatott, különböző eshetőségeket vetett össze, míg 1948 tavaszán-nyarán arra következtetett, hogy a szovjet vezetők most a nacionalista, külön utas irányzatok potenciális képviselőit bírálják, és ha kell, elítélik.

⁶¹ MOL, XXVI–A–14 1948.aug.07.

⁶² Huszár Tibor: Kádár (1912-1956) Kossuth Kiadó, Budapest, 2001, 123-124 old.

⁶³ Huszár Tibor: Kádár (1912-1956) Kossuth Kiadó, Budapest, 2001, 124 old.

Később Rákosi valószínűsíthetően ebből a megfontolásból állítja a következőket G.Puskinnak Rajk mozgatásának indítékáról. Rákosi azzal magyarázza Rajk eltávolítását, hogy a volt belügyminiszternek a Szovjetunióval szemben barátságtalan volt a viszonya. A szovjet nagykövet véleménye azonban az volt, hogy Rákosi rosszul tette, hogy ezt az okot közölte Rajkkal. A nagykövet azzal érvel, miszerint biztos, hogy László ezt úgy fogja értelmezni, hogy a szovjet vezetés utasítására távolították el – pedig ez nem így történt. Azt mondtam továbbá Rákosinak, hogy ez zavarni fogja Rajkkal való közös munkájukat, főleg ha azt nézzük, hogy most ő a külügyminiszter. Rákosi azt mondta, hogy rámutat más hibájára is, majd hozzátette, hogy véleménye szerint Rajk most mindent meg fog tenni azért, hogy bizonyítsa; ő a Szovjetunió barátja.⁶⁴ Ha jobban megfigyeljük a leírtakat, kiválik belőle, hogy Rákosi szándékosan - vagy nem, de megjelölte Rajkot, mint egy nacionalista szovjetellenes csoport potenciális bűnbakját. Mert milyen jövő várhat Kelet-Európa országaiban a Kominform határozata után egy saját pártja által „szovjetellenesként” megjelölt vezetőre?⁶⁵

Rajk László, az új külügyminiszter 1909-ben született Székelyudvarhelyen szegény csizmadia fiaként. Saját erejéből végezte el középiskolai tanulmányait, majd a budapesti egyetem bölcsészeti karára iratkozott be. Tanárnak készült. Már kora ifjúságában kapcsolatba került a forradalmi munkásmozgalommal, és részt vett a diákok illegális szervezkedésében, 1932-ben a Horthy-rendőrség őrizetbe vette, mert indítottak ellene. Kiszabadulása után bezárultak előtte az egyetem kapui. Rajk László mint építőmunkás kereste meg kenyerét, majd betonszerelő lett és ebből az időből származnak szoros kapcsolatai, amelyek a MÉMOSZ-hoz fűzik.

A budapesti építőmunkások nagy sztrájkjában Rajk László tevékenyen vett részt. 1930 óta volt már tagja a Magyar Kommunista Pártnak és az építőmunkások harcában is pártja katonájaként küzdött a dolgozók jogaiért, szabadságáért és nagyobb kenyeréért. A spanyol szabadságharc kitörése után nemsokára Rajk László is a nagy nemzetközi brigádok önkénteseként Spanyolországba érkezett. Már a kiképzés idején politikai biztosa lett a Casas Ibanezben alakult magyar századnak. Európának csaknem minden részéből egybeverődött magyar önkéntesek az ő vezetése alatt készültek fel politikailag a harcokra Estrá Madurában, a parasztlázadások földjén került először bevetésre a Rákosi zászlóalj keretében. Ezután

⁶⁴ Huszár Tibor: Kádár (1912-1956) Kossuth Kiadó, Budapest, 2001, 125 old

⁶⁵ Huszár Tibor: Kádár (1912-1956) Kossuth Kiadó, Budapest, 2001, 125 old

Aragonben küzdött, majd részt vett majd részt vett a spanyol szabadságharc legvéresebb ütközetében, a közel három hónapig tartó ebrói harcban.

Rajk László a Rákosi zászlóalj kommunista párttitkára volt. 1938 szeptemberében súlyosan megsebesült. Katalóniában feküdt kórházban, majd még lábadozóként lépte át 1939 februárjában a katalóniai arcvonat összeomlása után a francia határt. Franciaországban azonnal letartóztatták, és koncentrációs táborba szállították. Előbb a tengerparton fekvő cyprieni, majd a gursi, végül vornoói koncentrációs táborokban őrizték, ahol az összezárt magyar nemzetközi önkénteseknek és egyéb politikai, internáltaknak nevelésében, a fasiszta táborvezetőség és az árulók elleni küzdelemben élen járt. Titkos szemináriumot szervezett, amelyen társai marxista-leninista tudásukat növelték, és előadássorozatában, amelyet a magyar múlt szabadságharcos hagyományairól tartott, előkészítette őket a magyar nép felszabadításáért vívott küzdelmekre. Rajk László 1941-ben illegálisan Magyarországra jött, a politikai rendőrség rövid időn belül őrizetbe vette. A kistarcsai internálótáborban, a Mosonyi utcában raboskodott és a politikai rendőrségen megkínózták. Hosszas fogság után kiszabadulva azonnal folytatta harcát. Központi titkára lett az illegális Kommunista Pártnak, amelynek vezetésével létrejött a Magyar front.⁶⁶

A fenti cikk 1948. augusztus. 5-én keletkezett, - a forrást áttekintve illetve a belügyminiszteri szék elfoglalása idején készült cikket összehasonlítva - láthatjuk, hogy ez az önéletrajz más szempontok szerint épül fel. Az első életrajz a Horthy-korszakban élő kommunista életét domborítja ki, a másik sokkal inkább a spanyol polgárháborúban önkéntesként részt vett hőst. De a spanyol ügy részletes bemutatásának talán az is állhat a háttérben, hogy a jugoszláv kapcsolatát is ezzel akarják magyarázni, hiszen tudjuk, hogy Tito is harcolt a polgárháborúban, illetve a francia internálótáborokban sok jugoszláv katona sínylődött, akik később partizán, majd a kommunista párt tagjai lettek. Talán az életrajz e szempontból kidolgozott részletei is erre kívánnak rámutatni. Tudatosítani az olvasóban Rajk lehetséges kapcsolatát az egyre elharapódzó szovjet ellenséggel, a jugoszlávokkal?

⁶⁶MOL, XXVI-A-14 1948.aug.05

Az eltűnt külügyminiszter:

A Szabad Nép 1949. május. 24-i száma barátságos hangulatú fényképet közölt, a Balaton partján betegszabadságát töltő Révai Józsefet meglátogatta Szakasits Árpád és Rajk László. Üde virágos környezet, kényelmes kerti székek, mosolygós arcok⁶⁷. A közvélemény meg lehet róla győződve, hogy minden a legnagyobb rendben –, a valóság azonban az, hogy Péter Gábor és konspiratív köre a párt belső emberei után nyomoznak. Az ÁVH élcsapatát roppant megtiszteltetés érte, a párt életbevágóan fontos feladattal bízta meg őket-, érvel Péter Gábor.

A szovjet és magyar vezetők a kommunista párton belül gyalázatos összeesküvést fedeztek fel, amely - siker esetén - a párt létét veszélyeztette volna. A szovjet elvtársak és Rákosi Mátyás éberségének köszönhetően az árulás nyomára bukkantak.⁶⁸ A Moszkvából hazatért Farkas Mihály honvédelmi miniszter kézírásával a cédulán csupán kurta utasítás állt: X.Y. imperialista ügynök. Realizálni!⁶⁹ Ez azt jelentette, hogy Moszkvában már meghozták a döntést a nyomozóknak csupán csak a külvilág számára kellett felépíteni a bűncselekményt és kicsikarni a vallomást. A realizálni azt jelenti, hogy az eddig bizalmat élvező párttagról bebizonyítsák, hogy imperialista ügynök, aki még a párt tagjait is meg tudta tévesztetni. Most történt meg először, hogy az ÁVH kommunistákat vett üldözőbe.⁷⁰ Eddig, ha a párttag ellen kifogás vagy gyanú merült fel, a párt először a központi ellenőrző bizottsággal tárgyalta meg az ügyet. Ha bűnösnek nyilvánították, akkor kizárták a pártból, s úgy már az ÁVH-ra tartozott az ügye. Most azonban rögtön az ÁVH kezdett kutakodni. Amely nem kis meglepetést okozott a titkosrendőrségen belül is. Mivel mindenkinek zavaros volt az eljárás, - kivéve a belső körnek –, a rendőrségen belül is érezhető volt a frusztráció, félelem, zavarodottság, fenyegetettség.

⁶⁷ Strassenreiter Erzsébet-Sipos Péter : Rajk László Akadémiai Kiadó, Budapest, 1978, 181 old.

⁶⁸ Soltész István : Rajk – Dosszié. Láng Kiadó, Budapest 1989. 26 old.

⁶⁹ Soltész István : Rajk – Dosszié. Láng Kiadó, Budapest 1989. 27 old.

⁷⁰ Soltész István : Rajk – Dosszié. Láng Kiadó, Budapest 1989. 27 old.

Koncepciós perekről:

Előzmények:

A magyar perek mintájául a Szovjetunióban lezajlott politikai perek szolgáltak. 1927-28 között Trockij és Kamanyev likvidálása a pártból, amit 30-as években Kamenyev-Zinojev-per, illetve Buharin pere, amit Tuhacsevszkij és a marsallok elítélése és kivégzése követett. A perek második hulláma az 50-es évek elején a zsidó orvosok perbefogásával folytatódott.⁷¹

De ebben az időszakban a szocialista blokk összes országában megfigyelhető egy ideológiai alapú politikai tisztogatás, amelyet hivatalos köntösbe öltöztetnek. (Lengyelországban a Gomulka-per, Csehszlovákiában a Slansky-per, Bulgáriában a Kosztov –per).

Ameddig a Szovjetunióban a perek a politikai riválisoktól való megválást szolgálták, addig Magyarországon a Rákosi-klikk párton belüli rivalizálásáról nem beszélhetünk. Rákosi Mátyás, illetve a trojka (Rákosi, Gerő, Farkas) vagy a "négyes fogat" (kiegészülve Révai Józseffel) tagjainak valóságos versenytársuk, hatalmi rivalizálásuk a párton belül nem volt. A „munkásmozgalmi emberek” (Rajk László és társai, Kádár János, Szakasits Árpád stb.) kiszolgálói voltak annak a totalitárius rendszernek, amelynek megszületését elősegítették, majd működtetésében tevékenyen részt vettek.

⁷¹ Bihari Mihály : Magyar politika 1944-2004. Bp. 2005./Totalitárius hatalom és politikai despotizmus c. fejezet ./118. old.

Magyarország koncepciók pereinek főbb funkciói.

1. 1947-49 között a politikai hatalom megszerzése, ellenfelek likvidálása és az egypárti diktatúra kiépítése.⁷²
2. 1949-53 között a totalitárius hatalmi rendszer fenntartása és működtetése. Ellenségkeresés, a szovjet minta hű másolása, az éberség fenntartása, és az osztályharc kíméletlenségének állandó bizonyítása.⁷³
3. Sztálin által megfogalmazott két tétel igazolása, mely szerint a szocializmus kiépítésével az osztályharc nem csökken, hanem éleződik, amely ellen az osztályellenség nem mer nyíltan fellépni. A párt köreiben megjelennek az ellenség kémjei, akik a legfelsőbb vezetésbe is bejutva a legnagyobb kárt tudják okozni a pártnak és a szocialista társadalomnak.
4. A vakhit erősítése a pártban és a párt vezetőiben, vasfegyelem és az osztályharc támogatása.
5. „Hűség és a vakfegyelem próbája”, vagyis a legörültebb vádak kételkedés nélküli elfogadása.
6. A terror igazolása, a megtalált és leleplezett ellenséggel szembeni éberség, kíméletlenség, megalkuvást nem tűrő, engesztelhetetlen gyűlölet szükségszerűsége és ezek csoportlélektani kiépítése és megerősítése.

⁷² Bihari Mihály : Magyar politika 1944-2004. Bp. 2005./Totalitárius hatalom és politikai despotizmus c. fejezet ./ 119. old

⁷³ Bihari Mihály : Magyar politika 1944-2004. Bp. 2005./Totalitárius hatalom és politikai despotizmus c. fejezet ./119. old.

7. Társadalmi tudat „militarizálása”, a tömegek folyamatos mozgósítása azáltal, hogy a társadalom két részre válik: a szocialista–kommunista meggyőződésű „barátok”, illetve a szocialista– és kommunistaellenes „ellenségek” táborára, mégpedig az országon belül és nemzetközi mértékben egyaránt, amikor is a szocialista tábor a végső győzelemhez vezető élet-halál harcát vívja a szocializmus ellenségeivel.
8. A perek a kollektív és az egyéni megfélemlítés eszközeiként szolgáltak minden ellenségnek kikiáltott csoporttal, személlyel, országgal szemben.
9. A totalitárius despotikus rendszer öngerjesztő erősítése, fenntartása és működtetése. a hatalmi rendszer működtetéséhez szükséges személyek kiválasztása, hatalomra juttatása, ezzel a totalitárius hatalmi rendszer működtetésére alkalmas és képes emberek, embercsoportok szocializálása.⁷⁴
10. A koncepciós perek sorozatát Magyarországon az 1947-53 közötti időintervallumba tehetjük. A perek sorozatát két szakaszra bonthatjuk. Az első szakasz a „Magyar közösség” nevű titkos szervezet tagjainak letartoztatásával, a per előkészítésével kezdődik, és az 1949. évi Rajk-per vádlottjainak letartoztatásáig tart.
11. A Magyar közösség (Magyar Testvéri Közösség) titkos hazafias társaság volt. Az irrendenta szervezetekhez soroljuk, mely a két világháború közti német támogatást elvetették, sőt intenzív ellenállást mutattak. A Magyar közösséggel való szimpatizálás vádjával indult eljárás a kisgazda párt tagjai ellen, mely a kommunizmust véglegesen hatalomra segítette Magyarországon.

⁷⁴ Bihari Mihály: Magyar politika 1944-2004. Bp. 2005./Totalitárius hatalom és politikai despotizmus c. fejezet ./119

December közepén a biztonsági szervezetekben gyanút ébresztettek bizonyos személyek gyakori találkozásai, sőt egyikük kapcsolata egy nyugatról illegálisan hazatért katonatiszttel. Titkos lehallgatások alapján megkezdődtek a letartóztatások. Az elsők között volt Donáth György (december 14.) és Szent-Miklóssy István (december 16.), majd 20-án Arany Bálint, 24-én pedig Szent-Iványi Domokosra került sor. Ekkor azonban még nem volt koncepció, az ÁVO vaktában dolgozott. Az 1947. január 5-én kiadott belügyminisztériumi közlemény még csak „horthysta politikusokról, hivatalnokokról és katonatisztekről” beszél, s még a Magyar Közösséget is csak mellékesen említi meg, mondván, hogy az összeesküvők „szoros kapcsolatban álltak” e szervezettel. Tehát még nincs szó sem Magyar Közösség-perről, még kevésbé kigazda szervezkedésről. Rákosi Mátyás az MKP Központi Vezetőségének január 11-i ülésén csak ennyit mondott: „Ennek az összeesküvésnek nagy a jelentősége, erősen befolyásolja az 1947-es esztendőre tervbe vett stratégiánk egész menetét”.

Ez az időszak a totalitárius hatalmi rendszer kiépítésének, előkészítésének az időszaka. A perek fő célpontjai a belső reakciós erők felkutatása és kiszűrése volt, akik vissza akarták állítani a Horty-rendszert, ezzel elpusztítva a demokrácia eddig elért eredményeit.

Egyébként jellemző az akkori hiszterizált állapotokra, hogy megelőzve a bírósági döntést, magát demokratának tartó, jogvégzett politikus is elítélte megvádolt képviselőtársait. Sulyok Dezső „a demokrácia ellenségeinek” nevezte a parlamentben Saláta Kálmánt, Hám Tibort és Jaczkó Pált, Salátáról meg egyenesen azt állította, hogy „ezeknek a bűncselekményeknek a fő-fő motorja volt”.

Még messzebbre ment - ugyancsak a parlamentben - Károlyi Mihály, aki pedig megtanulhatta volna az Angliában és Franciaországban töltött évtizedekben, hogy mi a demokratikus jogértelmezés. Szerinte: „Az összeesküvés célja nyíltan az volt, visszahozzák Horthyt.” Kifejtette, hogy az akkoriban tapasztalható korrupció melegágya „ebben az összeesküvésben van”. A kigazdapárt tagjainak eltávolítását csak koholt vádak alapján indított eljárásokkal tudták kicsikarni. A párttagokat megzsarolták, lemondatták, elhurcoltatták.⁷⁵

⁷⁵ Bihari Mihály: Magyar politika 1944-2004. Bp. 2005./Totalitárius hatalom és politikai despotizmus c. fejezet ./116. old.

Hám Tibornak ezt az ajánlatot tette Péter Gábor: „Ha hajlandó nekünk segíteni, terhelő adatokat adni Kovács Béláról, ígérem: hamarosan otthon lesz a gyerekeivel.”⁷⁶ Bár a letartóztatott politikus az ajánlatot visszautasította, rövidesen megindult a hajsza Kovács Béla ellen. Kovács-ügyben a magyar képviselőház demokrata tagjai a magyar parlamentarizmus történetének talán legcsodálatosabb napjával ajándékozták meg a magyar nemzetet. Amikor Kovács Béla mentelmi jogának felfüggesztését követelték Rajkék, a nemzetgyűlés többsége megtagadta képviselőtársuk kiadatását.

Moszkva kénytelen volt nyílt erőszakhoz folyamodni: 1947. február 25-én szovjet katonai alakulatok hurcolták el a magyar parasztság kedvelt vezetőjét. A perben természetesen szerepeltek vele foglalkozó részletek, de Kovács Bélát soha nem állították magyar bíróság elé. A Kisgazdapárt főtitkárának eltávolítása után immár a szovjet kormány nyílt jóváhagyásával folytak a nagy koncepciós per tárgyalásának előkészületei. Az úgynevezett „köztársaság elleni összeesküvés”-i persorozat hat perből állt.

A következő ellenséges csoportot a „külföldi imperialisták”, illetve az ezeket támogató, velük szimpatizálók alkották, akik általában a nyugat-európai és az USA ügynökeivel, és a belső reakció erőivel összefogva indítottak támadást a magyar demokrácia ellen. Ennek kirakatpere a Magyar–Amerikai Olajtársaság a MAORT ellen megindított eljárás volt. A háborút követő időszakban a kőolajtermelés csökkent. Ennek több oka is volt: így a túltermeltetett zalai olajmezők természetes hozamapadása, a racionális termelésre való törekvés, és a MAORT gazdasági nehézségei. A nemzetgazdaságnak káros helyzet súlyos viszályokat szült az állam és a MAORT között. A helyzetet a politikai vezetés a vállalat államosításával látta megoldhatónak. 1948 augusztusában a MAORT egyes vezetőit szabotázs vádjával letartóztatták. Szeptemberben a vállalatot állami kezelésbe vették, a következő év decemberében pedig államosították. Az 1948-as, koholt vádakon alapuló MAORT-per káros hatásaitól az ipar hosszú időn át szenvedett.

⁷⁶ Bihari Mihály: Magyar politika 1944-2004. Bp. 2005./Totalitárius hatalom és politikai despotizmus c. fejezet ./ 116.old.

A következő állomás a klerikális reakció felkutatása a semlegesítése. A „klerikális reakció erői” akadályozták az egyházi iskolák államosítását, ezért az egyház befektetése során akarták elérni annak szerepének feladását.

Ezután következett a „gazdasági szabotázszt” elkövetők a békés úton végbemenő szocialista átalakulást szabályozó politikai ellenfelek ellen indított perek, eljárások. A parlamentből történő kizárások, az ellenzéki pártok vezetőinek politikai ellehetetlenítése az igazságszolgáltatás fegyverének alkalmazásával, az állami terrorszervezet (ÁVO) közreműködésével.⁷⁷

AVO, mint a rendszer kiszolgálója

A második világháború után felállított politikai rendőrség a kommunista egyeduralom kiépítésének és a pártállami rendszer működtetésének kulcsfontosságú szervezete volt. Közigazgatási és közrendészeti feladatokat is ellátott, mint például az útlevél-ügyek intézése, határőrség, büntetés-végrehajtás. Ipari, mezőgazdasági, kulturális intézmények belső ellenőrzése is a feladatkörébe tartozott, illetve saját belátása szerint korlátlanul beleavatkozhatott ezen intézmények működésébe.⁷⁸

Mivel a jogszabályokat figyelmen kívül hagyva járhatott el, és a pártvezetés teljes védelmét élvezte, ezért megnevezése nem a hagyományos értelemben vett politikai rendőrség, hanem a politika rendőrsége. A politikai rendőrség újjászervezését a nemzetközi kötelezettség indukálta. Ilyen kötelezettségek közé tartozott a háborús bűnösök felkutatása.⁷⁹ A megszervezés Péter Gáborra hárult, aki nyolc éven keresztül vezette a szervezetet. Első megnevezése a Budapesti Rendőr-főkapitányság Politikai Rendészeti Osztálya (PRO) volt. Mellette létrehozták a Tömpe András által vezetett Vidéki Főkapitányság Politikai Rendészeti Osztályát. Hiába volt Péter Gábor, illetve Tömpe András is a pártállam hűséges embere, a kettejük közötti folyamatos rivalizálás munkájukban igen erősen megmutatkozott. Ehhez csatlakozott még Villányi András, a GRÜ vagyis a Gazdasági Rendészeti Ügyosztály

⁷⁷ Bihari Mihály: Magyar politika 1944-2004. Bp. 2005./Totalitárius hatalom és politikai despotizmus c. fejezet/

⁷⁸ Gyarmati György: A politikai rendőrség a Rákosi-korszakban. Rubicon,2001/3

⁷⁹ Gyarmati György: A politikai rendőrség a Rákosi-korszakban. Rubicon,2001/3

vezetője, aki szintén komoly konfliktusokat élt meg Péter Gáborral. 1946 Rajk László belügyminiszter a két PRO-t egyesítette, illetve az új, átalakított rendőrséget magasabb pozícióba helyezte.

Megalakult a Magyar Államrendőrség Államvédelmi Osztálya, amelynek a tevékenysége az ország egész területére kihatott. Tömpe Andrászt más területre helyezte át Rajk, míg Péter Gábor maradt az újonnan létrehozott ÁVO első embere. Az ÁVO újabb hierarchiába történő emelkedése Kádár János nevéhez kapcsolódik, aki Rajk Lászlót követte a belügyminiszteri poszton. 1948 októberétől az ÁVO a Belügyminisztérium Államvédelmi Hatósága néven folytatta működését. Villányi András menesztése után ide olvasztották be a GRÜ szinte teljes tevékenységét és apparátusát, majd a szervezet hatáskörébe került újból az útlevelelügyek intézése is. A belügyminisztérium irányítása alatt folyt a Határőrség, illetve a Honvédelmi Minisztérium szervezeti rendjébe tagolt Katonapolitikai Osztály (Pálffy György irányításával). 1945 nyarától teljes felhatalmazást kapott, miszerint népbíróság ítélete nélkül hajthatta végre az internálásokat, illetve a letartóztatásokat.

A politikai rendőrség munkáját segítette a korra olyannyira jellemző besúgó hálózat kiépítése és alkalmazása. A szervezet működése kezdettől fogva összefonódott az újjászerveződő közpolitikai fejleményeivel. Még a felállítása elején a háborús bűnösök felderítése volt a cél, az idő előrehaladtával az egyre inkább a szovjet emigrációból hazatérő Rákosi érdekcsoport céljait érvényesítette. Első feladataik egyike volt a nem moszkovita kommunisták felkutatása és likvidálása, mint például Demény Pál és csoportja, akik túléltek a háborús időszakot Magyarországon. Később a kiszagzók tagjai - választási sikereit követően - kerültek a politikai rendőrség első számú megfigyeltjeivé.

Megfigyelési taktikák.

Információkat részben telefonlehallgatások útján szereztek, de igen kiterjedt megfigyelő hálózattal rendelkeztek. Leinformálták a munkatársakat, családtagokat, kitérve azok magánéletére stb. Mindenképpen keresték az aktuális egyén gyenge pontját, illetve azt a láncszemet, mellyel az illető, ha nem is elítélhető, de megzsarolható. A zsarolást magas fokon üzték, így szinte a családi, baráti kapcsolatok sem voltak biztonságban. Péter Gábor naponta írt jelentéseket Rákosi Mátyásnak, így a párt vezetője soron kívül értesülhetett a következő

koalíciós egyeztetések kezdete előtt a többi párt álláspontjáról a pártközi értekezleten, kormányülésen. Péter Gábor nem egyszer nyilvánosan is hangoztatta, hogy egyértelműen csak Rákosi Mátyást tekinti feljebbvalójának. Rákosi igen keményen ellenállt, hogy ebben a pozíciójában pártja többi tagjának ne legyen szerepe.⁸⁰

Mind Rajk, illetve az őt követő Kádár János is tagja volt a kommunista párt vezérkarának. Péter Gábor ezekben az években kiszorított volt a pártvezető szervének tanácskozásairól, amelyet Péter Gábor nehezen viselt el, hiszen az ezt megelőző években több és magasabb szerephez jutatta őt a párt. Az ÁVÓ működtetése a belügyminisztérium alá tartozott, így Péter Gábor beosztottja lett Rajk Lászlónak, ezért nem meglepő, hogy folyamatosan azon dolgozott, hogy az ÁVÓ hierarchiától független szabadcsapatként irányíthassa.

1948 első felében mind a MDP (Magyar Dolgozók Pártja) illetve a NPP (Nemzeti Parasztpárt) sorait rostálta, utóbbit főleg azért, mert nem értettek egyet Rákosi Mátyás augusztusi programbeszédével. Akik másképpen merték gondolni a magyar parasztság jövőjét, azok mind névre szóló határozatot kaptak a pártból való kizárásról. Miután Rajkot eltávolították belügyminiszteri posztjáról, Kádár János élénken kezdte belevonni a szervezetet a gazdasági-társadalmi és politikai ügyletekbe. A fent már említett iskolák államosítása ellen ágáló klerikusokat perbe fogták, melynek fő kirakatpere a Pócspetri-ügy lett.

Kiterjed propaganda kampányt indítottak mind a vidéki papság, mind a magasabb tisztséget betöltő egyházi személyek ellen. Itt megemlíthetjük azt a jelenséget is, mely az egyházellenességre sarkalta a társadalmat, s melynek valamely utóhatásait a mai napig is érezhetjük. Ekkor váltak a papok a nép elbutítójává, s ekkortól határolódtak el a hithű kommunisták a keresztény vallástól, feltalálva maguknak egy másikat. A politikai rendőrség maga mellé állított a sajtóorgánumait, akik igen elferdítve tudósították a társadalmat. Például az Ordassban a püspököt azzal vádolva, hogy valutaüzérkedést folytatott. Az ítéletet a Budapesti Uzsorabíróság hozta meg, melynek eredménye fegyházbüntetés lett.

⁸⁰Gyarmati György: A politikai rendőrség a Rákosi-korszakban. Rubicon,2001/3

Ebben az időszakban folyt az FM-per, a Földművelésügyi Minisztérium tisztviselői ellen indított eljárás, amelyben Péter Gábort korlátok közé szorították, ellenben alsóbb szinteken teljes hatalommal rendelkezett. Ennek eredményeképpen jöttek létre a kulákverő brigádok. Mind a klérus elleni perek, itt Mindszenty-per, mind pedig a kulákok internálása nem azt a közhangulati visszhangot váltotta ki, melyre Rákosi számított, - a vezetőségben mindinkább a pánikjelenségét váltotta ki. Ugyanis a szimpátiatüntetésekről nem volt hangos a sajtó, de attól függetlenül igen sok gondot okozott a kommunista párt vezetésének.

Miután a szovjet vezetés részéről igény merült fel a trockizmus magyar követőinek felkutatására és likvidálására, Péter Gábor azonnal intézni kezdte az ebben a témakörben folyó perek megszervezését. Ennek esett áldozatául Rajk László, Szalai András, Szőnyi Tibor.⁸¹

Majd ahogyan a Sztálini ellenségkép átváltott a jugoszláv vezető, Tito személyére úgy bukkott meg Magyarországon a trockista koncepciók per elképzelése. Az MDP-t azzal vádolták, hogy Titóval szövetkezve meg akarják akadályozni a népi demokrácia magyarországi kiépítését. Ennek következtében a perbe fogottak között megjelentek a katonai személyek, mint Pálffy György és Korondi Béla. 1949-re a kommunista hatalom berendezkedése és kiépítése érdekében mintegy 9000 főnyi alkalmazottja volt a szervnek, míg a besúgó hálózat tagjait 35ezer főre becsüli.

A politikai rendőrség 1950. januárjától-1953. nyaráig működött, mint önálló államvédelmi hatóság. Addig jórészt formális, – tárca-alárendeltségétől is megszabaduló szervezet rokonítható leginkább a szovjet minta szerinti állambizottsági minisztériummal. Rákosi-terror uralma saját embereire is kihatott. Ezt az időintervallumot csak „csengőfrász” időszaknak nevezték, mivel nem lehetett tudni kit, mikor és miért hurcolnak el. Az 1950 februárjától a szervezeten belül is megindult egy politikai tisztogatás. Február elejétől március végéig „politikai megbízhatóság” szempontjából vizsgálták felül az ÁVH-t. Ennek következménye, hogy a felső vezetés közel harmadát kiszuperálták. De voltak közöttük olyanok is, akiket az előző hónapokban még kitüntettek „kiváló szolgálatukért”. A tisztogatás elsődleges következménye az lett, hogy a magát addig érinthetetlennek tudó szerv teljes káderállománya frusztrálódott.

⁸¹ Gyarmati György: A politikai rendőrség a Rákosi-korszakban. Rubicon,2001/3

A politikai rendőrség éppen akkor veszítette el különleges státuszából fakadó védettségét, amikor formálisan leginkább önálló volt. Korlátlan és ellenőrizetlen tejhatalommal rendelkezett. Az ÁVH üldözője lett minden olyan megnyilvánulásnak, mely a politikai-ideológiai megítélés szerint devianciának minősült. Az 50-es évek elején Péter Gábor újból visszatért a politikai bizottságba, illetve részt vett, meghívottja lett tanácskozásaiknak.

Péter Gábor még három éven átszolgált hűségesen Rákosi Mátyást, aki azonban szovjet mintára anticionista kampányt kívánt egy hazai per keretében adaptálni, és Péter személye pont kapóra is jött ez ügyben. Így nyolcévi munka után Rákosi maga adott ki parancsot Péter Gábor letartóztatására, majd életfogytiglanra ítéltetésére. 1953 év az ÁVH életében nem csak Péter Gábor vezetésének elvesztésével jár, de Nagy Imre miniszterelnöki kinevezése után a szerv lefokozására is sor került. Visszasorolták a belügyminiszteri hatáskör alá. Új szakaszt jelentett azonban az év az egész magyar pártvezetésnek is, hiszen ebben az évben halt meg Sztálin is, Moszkvában pedig kiéleződött a harc a hatalomért. Gerő Ernő - akit az ÁVH visszasorolásával bíztak meg -, szovjet kapcsolatai révén tisztán látta az elkövetkező idők változásait.⁸²

Miután Péter Gábort likvidálták, helyettesét Piros Lászlót tették meg a szerv vezetőjének. Az új szakasz meghirdetett célkitűzései közé tartozott a szocialista törvényesség helyreállítása, és ennek keretében a koncepciós perek felülvizsgálata. Bár a tömeges perek rehabilitálása elmaradt, néhány kirakatper azért sikerült valóban rekonstruálni, (ezért kapott nagy népszerűséget a Rajk-per). A meghurcolt néptömegek jó része börtönben maradt, illetve perüket kivizsgálatlan hagyták. A rendszert működtető pártapparátus, valamint a politikai rendőrség apparátusa egyaránt abban volt érdekelt, hogy az intézményesített terror justizmordjaival minél kevésbé keljen szembesülnie.⁸³

⁸² Gyarmati György: A politikai rendőrség a Rákosi-korszakban. Rubicon,2001/3

⁸³ Bihari Mihály: Magyar politika 1944-2004. Bp. 2005./Totalitárius hatalom és politikai despotizmus c. fejezet/

Internálás és a koncepció per összehasonlítása.

internálás: bírói ítélet nélkül helyezi rendőri (vagy katonai) felügyelet alá az internált személyt, és a hatóság által kijelölt kényszerlakhelyre (táborba) költözteti.

Az internálással sújtott személy kijelölt lakhelyéről nem távozhat el. Polgári foglalkozást nem folytathat, ingatlanvagyonát zár alá veszik vagy elkobozzák, ingó vagyonának pedig csak kis részét tarthatja meg. Hadiállapot esetén nemzetközileg használatos eljárás a külföldi (ellenséges) államok polgáraival szemben. A diktatórikus rendszerek a hatalom szempontjából politikailag megbízhatatlannak vagy veszélyesnek minősített polgáraikkal szemben alkalmazták. A fenyegetett demokrácia időszakában a büntető bírászkodás kiegészítője volt. Az internáltak száma Budapesten és vidéken meghaladta a 40ezer főt. 1945-től az internálás egy olyan megkülönböztetett eszköz volt, mely a MKP, majd MDP számára lehetővé tette, hogy kiiktassa a számára veszélyes elemeket mind a társadalomból, mind a közvetlen közeléből.⁸⁴

Internálást több szempont szerint kategorizálhatjuk. Először is a legismertebb jellemzője az internáló táborokba „gulágokba” való száműzetés volt. Magyarországon Recsket, Kistarcsát, Tiszalöket, Kazincbarcikát szokták megemlíteni. Állandó, illetve időszakos internáló táborok voltak. Az időszakos táborokat általában idénymunkára állították fel. Az internáltak építettek utakat, dolgoztak faiparban, kő- és szénbányákban. Embertelen körülmények között tartották a politikai foglyokat „kulákokat”, a rendszerrel ellenállókat és hozzátartozóikat. Az eredeti elképzelés szerint egy internációs táborban 24 hónapig lehetett valakit elzárni, és ezt 6 havonta felül kellett vizsgálni. Ez azonban a legtöbb esetben nem történt meg. 1953 júniusában rendeletet hoztak a gulágok felszámolásáról, amit az 1956-os megtorlások idején újból alkalmazni fognak (így például Kistarcsát). Az internálás, illetve a koncepció per közötti hasonlóság mindenképpen az ellenség likvidálásában mutat azonosságot. Ha különbséget szeretnénk tenni a két eljárás között, először is azt kell megemlítenünk, hogy az internálás 1950-53 között kevésbé volt időigényes, mint egy koncepció per megkreálása. Lényegében internálni úgy is lehetett az adott személyeket, hogy azt nem vitték a nagy nyilvánosság elé,

⁸⁴ Michel Winock : Deportálás, Gulag, Éhínségek. Rubicon , 2001/3

mivel az ÁVH korlátlan hatalommal rendelkezett, nem volt szükséges a per. Ítélet nélkül szállították el valamelyik internáló táborba, legjobb példa erre a kulákság kitelepítése.⁸⁵

Rajk –per

A sztálini rendszert és a másolatait kirakatperek jellemezték, amelyek célja a diktatúra vezetőségén belüli hatalmi harcok elrendezése, illetve a kommunista országok elleni nyugati ellenségkép további kiépítése. Rákosi, mint „Sztálin legjobb magyar tanítványa „mindenben a szovjet politikai változásokat követte. A Szovjetunióban 1939-1948 között szüneteltek a koncepción alapuló perek. 1948 után azonban újból a Leningrádi nagy per, illetve a tudományokra és kultúrára is kiterjedő tisztogatásokra került sor, illetve az Antifasiszta Bizottság feloszlata után antiszemita mozgalom indult el a Szovjetunióban, és az őt követő keleti blokkban. Magyarországon tehát szintén gyanússá vált az, aki a háború alatt Nyugaton élt vagy antifasiszta ellenállási mozgalmaknak résztvevője volt. Az ÁVO-n már 1946 körül adatokat gyűjtöttek Szőnyi Tiborra és svájci csoportjára, majd figyelni kezdték az Angliából hazatérteket. A Titóval történt szakítás után, a spanyol polgárháború önkéntesei is gyanússá váltak. 1949. január 30-án Farkas Mihály engedélyezte Szőnyi és Szalai telefonbeszélgetéseinek lehallgatását, remélve, hogy ezzel azok egy amerikai irányítás alatt álló emigráns kémcsoport tagságának tényét tudja bizonyítani. Farkas Mihály tudta, hogy sem Szőnyi, sem Szalai nem amerikai kémek, de szerepük jól beleillett a kozmopolita zsidó kémper forgatókönyvébe.⁸⁶

Csak 1949 májusában került ennek a zsidó kémpernek a látókörébe Rajk László. Ekkor jött el Péter Gábor és Farkas Mihály ideje, amikor is leszámolhattak a régi vetélytársukkal. Így lett a Szőnyi-ügyből Rajk pere. Rajk elleni első bizonyíték Stole Istvánhoz fűződő ifjúkori barátsága volt. Stole ugyanis rendőrügynök volt, 1948 őszén azt a feladatot kapta, hogy felderítő szerepet töltsön be a magyar katonapolitikai osztály részére. Majd 1949 áprilisában visszatért Nyugat-Németországban és a Rajk-per miatt csak júniusban rendelték haza. A

⁸⁵ Michel Winock: Deportálás, Gulag, Éhínségek. Rubicon, 2001/3

⁸⁶ Hajdu Tibor: Rajk per háttere és fázisai. Társadalmi Szemle, 1992. 11. sz. 17-36. old.

szakirodalom ezzel az információval bizonyítja azt a tényt, miszerint a Rajk-per lehetősége csak május környékén érlelődött meg Péter Gáborban és Farkas Mihályban, melynek eredményeképpen Rajkot május 30-án letartóztatták.⁸⁷

Miért éppen Rajk?⁸⁸

Rajk egyik kritériumnak sem felelt meg azokból a paramétereknek, melynek palettájáról ez időben válogattak, sem zsidó nem volt, se kozmopolita. Potenciális nemzeti kommunista volt, olyan kijelentést is tett, hogy, „előbb magyarok vagyunk, azután kommunisták, kigazdák vagy más pártiak”. Ellene szólt azonban, hogy rokonszenves volt a jugoszláv vezetésnek, a fiatalságnak, a népi kollégistáknak, a nem kommunista népi baloldalnak (míg Rákosi nem!).

Ellentéte Farkassal és Péterrel 1946 kezdődött, ebben az évben nevezték ki belügyminiszterre, így Péter Gábor felettese lett. A rendőrség államvédelmi osztálya az ő miniszteri hatáskörébe tartozott, tehát utasításokat adott Péternek. Számon kérte azok végrehajtását, beosztottai jelenlétében bírálta. A Magyar Közösség „összeesküvési” ügyében is maga rendelkezett, ő irányított. Rajk minisztériumi munkája befejeztével estefelé átment az AVO-ra, leült Péter íróasztalához és órákon át eligazítást tartott. Pétert, aki alapítója volt az ÁVO-nak ez mélyen sértette. Komoly aknamunkát folytatott felettese ellen. Jelentéseket írt a pártvezetésnek, melyben Rajkot munkája szándékos szabotálásával vádolta. Ellentétük nem maradt sem Rákosi, sem a szovjet vezetőség előtt titokban. Olyannyira nem, hogy Péter Brankov jugoszláv követségi tanácsosnak, illetve az UDB tábornokának is elpanaszolta Rajk ellene elkövetett vétségeit.

Az ellenségeskedést Rákosi zárta le, amikor 1948-ban magához rendelte Farkast illetve Pétert is. Péter Gábort figyelmeztette, hagyjon fel a Rajk ellen folytatott intrikákkal, és fogadja el, hogy mint a belügyminisztérium vezetőjének joga van az alá tartozó AVO munkájának ellenőrzésére. Farkas nem védte meg Pétert Rákosi előtt, de később biztosította arról, hogy mellette áll Rajk ellenében. Köztudott volt ugyan is, hogy Farkas Mihály mindig áskálódott az aktuális belügyminiszterek ellen, ezt maga Rákosi is megerősítette 1956-ban. Tehát adott volt

⁸⁷Hajdu Tibor: Rajk per háttére és fázisai. Társadalmi Szemle, 1992. 11. sz. 17-36. old.

⁸⁸Hajdu Tibor: Rajk per háttére és fázisai. Társadalmi Szemle, 1992. 11. sz. 17-36. old.

két ellenfél, akik szövetkeztek a közös ellenség ellen! Rajk hibája volt, hogy ezt nem vette észre hamarabb, illetve, hogy nem lépett ez ellen semmit. Nem akarta tudomásul venni, hogy az igazi hatalom letéteményese az, akinek – mint például Farkas Mihálynak, Gerő Ernőnek, Kádár Jánosnak - jól működő szovjet kapcsolatai vannak. Ő nem volt sem moszkovita, de még csak nem is beszélt oroszul.

Mire ráeszmélt, milyen helyzetben van, addigra már késő volt. A szakirodalom nem taglalja részletesen Rajk leváltását, illetve külügyminiszteri megbízatásának pontos részleteit, de a perrel kapcsolatos anyagok arra utalnak, hogy ez nem egy egyszerű áthelyezés volt, hanem fenyegető bírálattal indokolt félreállítás.

A vád:

Letartoztatása pillanatában még a döntéshozók előtt sem volt világos, hogy mivel is vádolják Rajkot. Ő a budapesti kirakatper kijelölt „fővádoltja”. A kirakatper, mint azt a neve is mutatja, nagy nyilvánosságot kap, sajtó, rádió tudósítja, a közember is beszél róla. Tehát mindenképpen olyan vádlottról kell szólnia, aki közismert, magas rangú figura jelezvén, hogy az ellenség a kommunista társak közé is beférkőzik, tágítva ezzel a közbizalmatlanságot.⁸⁹

Három vád köré épült fel a Rajk-per, ebből a legkevésbé bizonyított az amerikai kémkapcsolat vádja volt. A másik fő vádpont: Rajk neve a köztudatban a régi közigazgatási tisztviselők tömeges elbocsátásával, a „B-listázással” forrt egybe. Párton belüli ellenfelei azt hánytorgatták a szemére, hogy sok régi tisztet, tisztviselőt tartott meg és helyezett vezető beosztásba. Ez a szál kötötte össze egyedül Szönyivel és Szalaival. A magyar munkásmozgalmat mindig kisebb-nagyobb értelmiségellenesség jellemezte. A választott Központi Vezetőségében nagyszámú volt fizikai dolgozó, azonban a kommunista miniszterek, államtitkárok, tábornokok a koalíciós években kevés kivétellel értelmiségiek.

⁸⁹ Hajdu Tibor: Rajk per háttere és fázisai. Társadalmi Szemle, 1992. 11. sz. 17-36. old.

A fordulat évében a hatalom egészének megragadása után felmerül a kérdés, mi legyen a fő szempont a vezetők kiválasztásánál? A kiéleződő ellentéteket tudatosan kihasználták a per összeállítói. A BM sajtóközlemény hangsúlyozza, hogy a Rajk-per vádlottjai között sem munkás sem paraszt nincs. Harmadik pontban pedig el akarták ismertetni Rajkkal, hogy Péter Gábor jelentése alapján ÁVH-ellenes, munkáskáder-ellenes és az intellektuelek és kártevők preferálója volt. Illetve Stoltéthoz fűződő fiataalkori barátsága is ellene szólt. Azzal vádolták, hogy Stoltét mellett még Gayert, Majort, Szászt és más gyanús személyeket is ő ajánlott be az illegális pártba. A láncszemek összefűzésével Rajk 1932-ben szervezett rendőrügynök volt, aki részt vett a spanyol polgárháborúban Ott trockistaként tevékenykedet, majd itthon a pártban más ügynököket is beépített. Rajk elismerte, hogy barátja volt a kétes hírű Soltétnak és Gayertnek és, hogy a belügyminisztériumban „káros” tevékenységet folytatott.⁹⁰

Vallomása elég lett volna leváltására, eltávolítására a pártból, de Péter Gábornak ennyi nem volt elég. Rajk kihallgatása során elismerte, hogy hibát követett el, de azt nem ismerte el, hogy bűncselekményt követet volna el. Rajkot az Eötvös úti villába hallgatták ki, ahol a kor követelményeinek eleget téve pszichikai vegzatúrákkal, álmatlansággal próbálták megtörni, de május 31-június 7. között Rajk nem tört meg, reménykedett, bízott Rákosiban, akihez két levelet is írt. Azonban Rákosi a levelekre nem válaszolt, illetve nem teljesítette Rajk kérését, hogy találkozzon vele. Június 7-én este Rákosi nevében megérkezett hozzá Farkas Mihály és Kádár János.

A vádiratot 1949. szeptember 6-án írta alá Alapy Gyula ügyész, amely meghatározta a vádlottak végleges körét, valamint a nyilvános fellépő tanúk listáját. A tárgyalás szeptember 15-én kezdődött –a bíróság négy tagja laikus népbíró volt. A védőket Péter Gábor választotta ki, átnézte az előre leíratott beszédeiket. A védők és a népbírák a tárgyaláson teljesen passzívan viselkedtek. Az ügyészek alaposan begyakorolt kérdéseket tettek fel a tanúknak.⁹¹

⁹⁰ Hajdu Tibor : Rajk per háttere és fázisai. Társadalmi Szemle , 1992. 11. sz. 17-36. old.

⁹¹ Hajdu Tibor : Rajk per háttere és fázisai. Társadalmi Szemle , 1992. 11. sz. 17-36. old.

Rajkot, Szőnyit és Szalait 1949. október 15-én végezték ki. 1955 júliusában rehabilitálták. XX. Kongresszus elismerte a sztálini diktatúra bűneit.

A Rajk-per kibontakozása a sajtó tükrében:

Rajk Lászlót 1949. május 30-án a lakásán tartóztatták le, alig egy héttel később a balatoni idill után. A lakásban az ÁVH tisztjein kívül maga Péter Gábor is megjelent kijelentette, hogy Lászlónak velük kell mennie az ÁVH-ra, a külügyminiszter természetesen először tiltakozott, végül erőszakkal Péter Gábor emberei magukkal vonszolták. A közvélemény félrevezetésére a Szabad Nép 1949. június. 4-én, első oldalon közölte miszerint a Minisztertanács üléséről, ezzel a szöveggel: Rajk László külügyminiszter előterjesztésére a kormány a Kultúrkapcsolatok Intézete létesítését határozta el.⁹²

Az igazság azonban az, hogy Rajk ekkor már öt napja az ÁVH szabadsághegyi cellájában raboskodott. 1949. június. 8-án összeült a lista alapján választott első országgyűlés, de a megnyitón Rajk nem jelent meg, az újjáalakult kormány ezért megválasztotta Kállai Gyulát külügyminiszterré. Hivatalos közlemény nem jelent meg Rajkról. Végül június 16-án a Szabad Nép, a Magyar Dolgozók Pártja Vezetőségének és Központi Ellenőrző Bizottságnak Központi határozata címmel és „Trockista kémcsoport leleplezése” alcímmel a következő közleményt hozza: A Központi Vezetőség Rajk Lászlót és dr Szőnyi Tibort mint idegen imperialistahatalmak kémeit és trockista ügynököket a Magyar Dolgozók Pártja tagjai soraiból kizár.⁹³

A Belügyminisztérium sajtóosztálya - melynek egy éve még Rajk volt a vezetője közli, miszerint kémkedés miatt Rajk László, dr. Szőnyi Tibort, Justus Pált és 17 társukat őrizetbe vette az ÁVH. Az eddigi szabályokat betartva, tehát látszatra ugyanúgy jártak el, mint azelőtt. A Központi Ellenőrző Bizottság kizárta a pártból a kémeket. A pártban már május 31 óta tehát László letartóztatása utáni napokban Rákosi tudatosan készítette elő a befurakodott ellenség keresésének alapjait. Ennek megteremtette az ideológiai hátterét is.”Fokozni kell az éberséget

⁹² Soltész István: Rajk - Dosszié Láng Kiadó, Budapest 1989. 29 old.

⁹³Soltész István: Rajk - Dosszié Láng Kiadó, Budapest 1989. 29 old.

az ellenséggel szemben. Minden vonalon erősíteni kell a pártfegyelmet. Meg kell követelni a marxista- leninista tudást.”⁹⁴

Az MDP debreceni belvárosi pártszervezete taggyűlésének résztvevői a következő táviratot küldtek a Központi Vezetőségnek:

Örömmel üdvözljük és köszönetünket fejezzük ki Pártunk Központi Vezetőségének Rajkkal, és társaival szemben tanúsított éberségéért. Elhatároztuk, hogy a Központi Vezetőség döntése szellemében kíméletlenül lépünk fel a klikk-szellem, a liberalizmus, a felületesség minden megnyilvánulása ellen és ebben is példaképünk lesz a Szovjetunió dicsőséges Kommunista /bolsevik/ Pártja"

A debreceni pedagógiai főiskola ifjúsága a következő levelet küldte az MDP Központi Vezetőségének

"Felháborodással értesültünk Rajk László és trockista társai' gyalázatos árulásáról, arról, hogy amíg a népi demokrácia alkotóerői minden igyekezetükkel építik dolgozó népünk jövőjét, addig a munkásosztály élcsapatába befurakodott imperialista bérencek orgyilkos módon akarták ezt a munkát és fejlődést megakasztani. Határtalan szeretetünkről és ragaszkodásunkról biztosítjuk az MDP. Vezetőségét es népünk nagy tanítómesterét, Rákosi Mátyást,"⁹⁵

1949. június. 24 kelt levelet és az ehhez hasonlókat tömegével hozták le a korabeli újságok. Szinte minden nap a per kezdetéig lehet ehhez hasonló a "nép nevében" írt leveleket olvasni. A Kádár által vezetett sajtó mindenképp azt tolmácsolta, kommunikálta ezzel, hogy az elkövetkező per és annak végkimenetele nem a Rákosi által vezetett klikk érdeke, hanem közérdek és népakarat.

⁹⁴ Soltész István: Rajk - Dosszié Láng Kiadó, Budapest 1989. 30 old.

⁹⁵ MOL, XXVI-A-14 1949 jún.24

1949. június. 25-én, szombaton délután a magyar Dolgozók Partja Nagy budapesti Pártbizottsága aktíva-ülést tartott a Vasas Szakszervezet székházában, Kádár János beszámolója a Pártban: A befurakodott haza- és néparulók szerepéről és leleplezéséről. Az emelvény fölött Lenin Sztálin és Rákosi arcképe.

Kádár János a jelenlévők nagy figyelme közben ismertette Rajk László és összeesküvő társainak aljas üzelmeit és kémtevékenységét, amellyel a magyar nép nagy áldozatukkal szerzett szabadságát és függetlenségét akarták az imperialisták prédájául dobni. Megállapította, hogy a párttagság minden rétegéből szerte az országból egyöntetűen nyilvánul meg a kívánság és a hangos elszántság az árulók teljes leleplezésére, és kíméletlen megbüntetésére. Fel-felzúg a megvetés moraja, amikor Kádár János a „nyomozás és saját vallomásaik alapján ismerteti Rajk, Justus és bandájuk árulásait. Az adatokból szertefoszlik a legenda, a "nagy szabadságharcosról". A németellenes ellenállás bajnokáról", "az erőskezü belügyminiszterről" és a többiről. Az a legenda, amiről kiderült, hogy még Horthy rendőrsége sugalmazott és indított el, hogy megkönnyítse a hazaárulók munkáját. A tények világánál megdőlt a legenda, és ott állt az áruló kígyó igazi ábrázata: a rendőrspicli, a népellenesség a demokrácia, a béke és a szocializmus hazája a Szovjetunió dühödt ellenségének képmása. Kádár János előadása pontról-pontra mutatta be az imperialista kémek igazi arcát, azokét, akiknek minden törekvése a nép ügyének elárulása, saját egyéni érvényesülésük biztosítására.⁹⁶

Kádár már-már június 11-én azt állítja, és a Központi Vezetőséget úgy tájékoztatja, hogy Rajk és a többiek már beismerték bűnüket. A valóságban viszont Péter Gáborék egyre inkább elvesztették uralmukat az általuk kitalált konstrukció felett, egyre kevésbé tudták a kikényszerített vallomásokat összehangolni, bármiféle keretet adni neki. A későbbi fővád a „titóizmus” ekkor még fel sem merült ez a szovjet tanácsadók szüleménye volt.⁹⁷

⁹⁶ MOL, XXVI-A-14 1949 jún.25

⁹⁷ Duncan Shiels: A Rajk fivérek. Vince Kiadó, Budapest, 2007 131. old.

Kitűzték a fő tárgyalást Rajk László és társai büntetőügyében.

§ M P Rajk László és társai elleni büntetőügyben

a Nagy budapesti Népbíróság az ügyészség által benyújtott vádiratot a vádlottaknak - kézbesítette és a fő tárgyalást szeptember 16-ra tűzte ki.⁹⁸

Szeptember 10-én 56 oldalon keresztül taglalták Raj és társai elleni bűnügyet, először a vádirat jelent meg melynek összegzése végén ez olvasható:

„Mert Rajk László és társai szervezkedést kezdeményeztek és vezettek, amelynek célja az 1946.: I.to.-vel törvénybe iktatott demokratikus államrend erőszakos megdöntése volt.”⁹⁹

Vádirat Rajk László ellen:

Rajk Lászlót 1931-ben kommunista röpiratokkal kapcsolatban a rendőrség Budapesten őrizetbe vette. Miután írásban kötelezte magát, hogy besúgó lesz, sógora, Bokor Lajos rendőrkapitány közbelépésére-szabaddábra került. Ettől az időtől kezdve, mint rendőri besúgó és provokátor működött az egyetemen"; 1952.-ben lebuktatta Olt Károlyt és társait, 1933-ban "Birki Ágnes, Széli Jenőt. 1934-ben a rendőrség az építőmunkások közé küldte. Az építőmunkások között ebben az időben erős volt a kommunista szervezet, 1935-ben Rajk provokációja" következtében egy építőmunkás sztrájkjal kapcsolatban 200 letartóztatás történt.

Ezután" Rajk egy időre eltűnik, a rendőrség Csehszlovákiába küld, hogy a magyar kommunisták külföldi kapcsolatait kémlelje ki. A spanyol polgárháború kitörése után Rajk a magyar titkosrendőrségtől azt a feladatot kapta, hogy utazzon Spanyolországba, jelentse a felszabadító háborúban ki vesz részt a magyar kommunisták közül, s egyben igyekezzék a Rákosi-zászlóaljban bomlasztó tevékenységet kifejtene Rajk e provokációs és trockista működése Spanyolországban gyanút keltett. Vizsgálat indult ellene minden funkció viselésétől eltiltották, majd kizárták a Pártból", A spanyol szabadságharc veresége előtt Franciaországba szökött, ahol a saint-cyprieni, gursi, internálótáborokban megismerkedett külföldi kémszervezetek jugoszláv ügynökeivel, akik - mint Bebler, Koszta, Nagy, Gosznják,

⁹⁸ MOL, XXVI-A-14 1949. szept.9.

⁹⁹ MOL, XXVI-A-14 1949. szept.10.

Maszlarics, Mrázovics, stb, - Rajkhoz hasonlóan Spanyolországban, vagy később az internálótáborokban folytattak provokációikat»

E táborokban beépültek a francia, az amerikai kémszervezetek és a Gestapo. Egy napon megjelent Rajknál. Noel H. Field, az "Office of Strategic Service" /OSS/ nevű amerikai kémszervezet egyik svájci irodavezetője. és közölte vele, hogy feletteseinek külön utasítására haza kívánja segíteni. Vernet-ből érkezett egy német küldöttség is, melynek vezetője egy Gestapo őrnagy, hívatta Rajkot és közölte vele, hogy Magyarországra küldi "munkára ". A cikk a következő oldalon Rajk 45 utáni kém munkáját bizonygatja. Rajk életrajza tökéletes vádlottá tette, hiszen szinte élete minden mozzanatát a megfelelő helyen és a megfelelő célnak fel lehetett használni.

„Kémhálózatuk lassanként átfogta az államapparátus valamennyi ágát, a hadseregét és a rendőrséget". Ugyanaz a kémhálózat 1945-től kezdve benyomult a Magyar Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt vezetőségeibe is, valamint számos társadalmi és politikai szervezet vezetőségébe. Az államapparátusban, valamint a hadseregben lévő kémhálózat segítségével a jugoszláv kormány Magyarország területén nagyarányú kémtevékenységet folytatott a magyar kormány ellen. Ez tette lehetővé, hogy Rankovics jugoszláv belügyminiszter Tito tervei" szerint konkrét intézkedéseket tehetett a kémhálózaton keresztül a magyar kormány megdöntésére, Magyarország állami rendjének megváltoztatására,"

E terv végrehajtásának előkészületeit szolgálta Tito magyarországi látogatása 1947. decemberében. Ez a látogatás - mely sokban hasonlított egy hódító bevonulásához Budapestre - a jugoszlávvezetők gondosan, előkészített tervei "szerint történt", és az volt a célja, hogy Tito, valamint Jugoszlávia tekintélyét Magyarországon megnövelje, mint ahogy Rajkék és jugoszláv cinkosaik állandóan arra törekedtek, hogy megpróbálják Titot mesterségesen népszerűsíteni és a Szovjetunió hatalmas népszerűségét" csökkenteni. Budapesti látogatásáról visszatérve Tito Kelebián a Jugoszlávia közelében vadászat ürügyén egy napot tartózkodott, a vonatján utazott Rajk belügyminiszter is, aki előzően már ismételten tárgyalt Titóval és a jugoszláv vezetőkkel¹⁰⁰

¹⁰⁰ MOL, XXVI-A-14 1949 szept.

A Rajk elleni vád mindenképpen a jugoszlávokkal való szövetkezésre kellett, hogy épüljön. Sztálinnak Titoval történő szakítását meg kellett erősíteni. Sztálin a jugoszlávokat kívánta hibáztatni az amerikai elhidegülés miatt is.

Először Jugoszlávia népeinek mozgósítását a Szovjetunió ellen, másodszor a népi demokratikus államok szovjetellenes erőinek növelését és szervezeti összefogását, harmadszor felhasználni a Nemzetközi kérdésekben a Szovjetunió és az angol-amerikai államok közötti nézeteltéréseket- kívánták¹⁰¹ Ekképpen határozta meg a szovjet-magyar vezetés Rajk és a jugoszlávok terveit. A szeptember 16-i per megkezdése előtt a sajtóval fokoztatták a közhangulatot. A Nép Szava naponta jelentette meg a szakszervezetek elítélő leveleit.

"Mi, a X, kerület dolgozói - Írjak Kőbánya dolgozói - mélységes gyűlölettel és megvetéssel viseltetünk a hazaáruló orgyilkosokkal szemben. A vádiratból részletesen megismertük az imperialisták titoista bérenceinek terveit, amelyek végrehajtása a magyar nép nyomorra és rabszolgaságba taszítását, országunk gyarmattá süllyesztését jelentette volna." A távirat végén a dolgozók, a hazaáruló kémbanda tagjainak példás megbüntetését kéri.¹⁰²

Rajk –per a nyilvánosság előtt:

A Kossuth Rádió Rajk László és bűntársainak főtárgyalásáról péntektől kezdve naponta 19 órától 20 óráig és 21 órától kezdődően helyszíni közvetítést ad /MTI/ adta hírül a Magyar Távirati Iroda. A per a sajtó bevonásával teljesen nyílt volt, ami miatt fontos volt a bűnösökből kicsikarni a beismerő vallomásokat. – Mikor ez megtörtént megkezdtek kidolgozni a vádlottak a bíróságon elmondott beszédeiket, amit Rajknak és a vele együtt letartóztatottaknak be kellett tanulniuk. A Rajk –per során kétszáz embert tartóztattak le.

¹⁰¹ MOL, XXVI–A–14 1949. szept.

¹⁰² MOL, XXVI–A–14 1949. szept. 14.

Ez a per nemzetközi szempontból is nagy figyelmet kapott, moszkvai és a prágai sajtóban a következők jelentek meg az első tárgyalást megelőző napokban.

Moszkva

A Pravda hétfő reggeli számában közli a vádirat teljes szövegét. A moszkvai rádió hétfő reggeli hírszolgálatának fő adásában szó szerint adta a Rajk és társai ügyében kiadott vádiratot. A TASSZ-iroda szintén teljes egészében, minden kommentár nélkül közölte a Rajk-banda ellen kiadott vádiratot.¹⁰³

Prága

Vasárnap valamennyi csehszlovák lap hírt adott arról, hogy a magyar népbíróság e hó 16-án kezdi tárgyalni Rajk László és társai bűnperét, a lapok megemlékeznek arról is, hogy az ügyészség kiadta az áruló Rajk László és társai ellen a vádiratot, amelynek legfőbb pontjait közölte a Rude Pravo, a Csehszlovák Kommunista Párt központi lapja.¹⁰⁴

Prágában a Cimoke Obrana Lidu a hadsereg lapja egyenesen a jugoszlávok és az amerikaiak által kitervelt államcsínynek minősítette az ügyet, amelyet Tito szervezett Magyarország ellen, Rajkot pedig mint ennek a cselekménynek a megbízottját aposztrofálta. A Bolgár Általános Munkás Szövetség lapja a Trud szintén az angol-amerikai –jugoszláv erőket tartja Rajk felbujóinak. A Nép Szava szeptember 13-i vezércikke részletesen beszámol a jugoszlávok bomlasztó munkájáról Albániában, Lengyelországban, Romániában véleményem szerint demonstrálva ezzel, hogy az egész keleti-blokk veszélyeztetve van az imperialista befolyástól.

Így érvel a Bukaresti rádió szeptember 15-én a tárgyalás előtt egy nappal: "A Szovjetunió által felszabadított országok megvalósították a népuralmat és a szocializmus útjára léptek. Az imperialisták lába alól így kicsúszott a talaj, elvesztették a gazdag kőolajmezőket, a kimeríthetetlen szénbányákat, a hatalmas erdőket és mindazt, amit eddig oly könnyörtelenül kizsákmányoltak. Határt nem ismerő tajtékzó dühükkel a népi demokráciák ellen fordultak és az elvesztett kincsek visszaszerzésének érdekében minden eszközt igénybe vettek."¹⁰⁵

¹⁰³ MOL, XXVI–A–14 1949. szept.12.

¹⁰⁴ MOL, XXVI–A–14 1949. szept.12.

¹⁰⁵ MOL, XXVI–A–14 1949. szept.15.

Tehát Rajk ügye már nem magyar ügy, a szovjetek az egész kommunista blokk országaiban felhasználták perét.

Nyugat válasza:

Párizs szeptember 17

Az Humanité hangsúlyozza, hogy Rajk László beismerte árulását - Felmerült tehát a kérdés, hogyan számolnak majd be a nyugati újságírók a tárgyalásról Rajk töredelmes vallomása után, különösen figyelembe véve azt a körülményt, hogy Rajk teljesen egészséges, meghatározó képességgel rendelkező ember benyomását keltette. A tárgyalásokról szóló laptudósítások azonban megmutatták - hangsúlyozza a Humanité, hogy az imperialista ügynökök semmitől sem riadnak vissza, csak hogy eláshassák a kelet európai demokráciák helyzetét.

A nyugati hírügynökségek terjedelmes beszámolóban adnak tudósítást a tárgyalás első napjáról, és a nyugati sajtó-mindenütt első oldalon, vezető helyen ismerteti Rajk vallomását. A nyugati hírügynökségek, a Reuter, az Associated Press, az AFP, de a BBC és a New York-i rádió is el kell, hogy ismerje a tárgyalások nyilvánosságát. Az AFP külön felsorolja azokat az országokat, amelyek tudósítókat küldtek a budapesti tárgyalásra, a New Yorki rádió jelentése kiemeli, hogy a hallgatók sorában angol és amerikai hivatalos megfigyelők is jelen vannak, míg az Associated Press Budapestről kelezett beszámolója azt hangsúlyozza, hogy a vádlottak a bántalmazás semmi jelét sem viselték magukon.¹⁰⁶

A Ce Soir francia lap megállapítása szerint Rajk olyan összefüggően beszélt a pénteki tárgyaláson mintha nem is magáról, hanem egy másik emberről beszélt volna. A cikk nem is Rajkot teszi meg főbűnösneként, hanem az őt felbujót Tito-klikket.

¹⁰⁶ MOL, XXVI-A-14 1949. szept.17.

„A tárgyalás során Rajk elmondta, hogyan esküdött össze a Magyar Köztársaság megdöntésére" címmel a Eberation első oldalon ügynökségi hírek alapján számol be a tárgyalásról. Hangsúlyozza, hogy a vádlott a tárgyaláson nem látszott se letörtnek, se fáradtnak. Értelmesen, lassan, nyugodt hangon beszélt. Kiemeli: jellemző, hogy Rajk többórás vallomás után, a fáradtság legkisebb jele nélkül érkezett el a legsúlyosabb vádponthoz, a Magyar Köztársaság elleni összeesküvéshez, amelyet hosszasan és részletesen adott elő. A lap ezután a "Nagy összeesküvés" alcím alatt külön fejezetet szentel Rajk Titoval való kapcsolatainak*¹⁰⁷

¹⁰⁷ MOL, XXVI–A–14 1949. szept. 17.

Összegzés:

A szakdolgozatom Rajk László megítélése 1946-1949 között a sajtó tükrében címet viseli. Véleményem, melyet forrásokkal kívánok alátámasztani az, hogy nagyon jól megfigyelhető a sajtó cikkeken keresztül, hogyan változott a kommunisták érdekei 1946-49 között. Rajk életútja kiválóan bemutatja, hogyan emelheti fel és hogyan taszíthatja le a sajtó és a mögötte álló hatalom az egyént. Amíg Rákosinak és a szovjet vezetésnek az érdekében állt, addig Rajk László a spanyol polgárháború hőse, a Horthy börtöneit túlélő kitartó kommunista, és miután már nem volt rá szükségük ugyan ezekért az élet állomásokért ítélik el. A Rajk-per lehetővé tette a Rákosi rendszer stabilitását. Erre épül számtalan magyar és kelet európai per. Engem mégsem a per kimenetele előre megfontoltsága döbbentett meg. Sokkal inkább megdöbbentettek azok az újság cikkek, amely a Nép Szabadság hasábjain követelték Rajk és társai halálát. A sajtó milyen nagy fegyvere volt, és a mai napig milyen hatalmas fegyvere a politikának.

IRODALOMJEGYZÉK

- Duncan Shiels: A Rajk fivérek, Vince Kiadó, Budapest, 2007
- Arthur Koesler: A Föld söpredéke. Ford. Makovecz Benjámin. Osiris Kiadó, Budapest, 1998
- Ungváry Krisztián: Fekete Lexikon. Rubicon, 2004.11.sz.
- Markos György: Vándorló fegyház. Tények és tanúk. Magvető Könyvkiadó, Budapest, 1971
- Huszár Tibor: Kádár (1912-1956) Kossuth Kiadó, Budapest, 2001
- Soltész István: Rajk – Dosszié. Láng Kiadó, Budapest 1989.
- Strassenreiter Erzsébet-Sipos Péter: Rajk László. Akadémia Kiadó, Budapest, 1978
- Bihari Mihály: Magyar politika 1944-2004. Bp. 2005./Totalitárius hatalom és politikai despotizmus c. fejezet
- Gyarmati György: A politikai rendőrség a Rákosi-korszakban. Rubicon,2001/3
- Michel Winock : Deportálás, Gulag, Éhínségek. Rubicon , 2001/3
- Hajdu Tibor: Rajk per háttere és fázisai. Társadalmi Szemle, 1992. 11. sz.

- MOL, XXVI–A–14 1946. márc.20.
- MOL, XXVI–A–14 1946. dec.3.
- MOL, XXVI–A–14 1947. jan.7.
- MOL, XXVI–A–14 1947. aug.09.
- MOL, XXVI–A–14 1948. feb.1.
- MOL, XXVI–A–14 1948. jún.12.

MOL, XXVI–A–14 1948.aug.05.

- MOL, XXVI–A–14 1948.augusztus 7.
- MOL, XXVI–A–14 1949 jún.24.
- MOL, XXVI–A–14 1949 jún.25.
- MOL, XXVI–A–14 1949. szept.9.
- MOL, XXVI–A–14 1949. szept.10.
- MOL, XXVI–A–14 1949. szept.12.
- MOL, XXVI–A–14 1949. szept.14.
- MOL, XXVI–A–14 1949. szept.15.
- MOL, XXVI–A–14 1949. szept. 17.

Melléklet

Rajk család: Az utolsó kép, amin László és Endre együtt látható. A felső sorban balról az első Endre, mellette László és Béla. Alul Gyula, édesanyjuk, Cinke és Jenő

Kádár és Rajk

Felvonulók Rajk és Rákosi képével

Rákosi és Rajk

Gerő és Rákosi

1948. augusztus 5. Kádár János átveszi a belügyi tárcát Rajk Lászlótól.

Péter Gábor és Kádár János